

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут міжнародної освіти

НОВІ НАУКОВІ ГОРИЗОНТИ: ДОСЯГНЕННЯ, ПОШУК

Збірник наукових праць

Випуск 7

Харків 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА**

**MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE
V. N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL
UNIVERSITY**

**Навчально-науковий інститут
міжнародної освіти**

**INSTITUTE OF INTERNATIONAL
EDUCATION FOR STUDY AND
RESEARCH**

**НОВІ НАУКОВІ ГОРИЗОНТИ:
ДОСЯГНЕННЯ, ПОШУК**

Збірник наукових праць

Випуск 7

**NEW SCIENTIFIC HORIZONS:
ACHIEVEMENTS, RESEARCHES**

CONFERENCE PROCEEDINGS

ISSUE 7

**ХАРКІВ – KHARKIV
2025**

УДК 082 (063)
Н 76

*Реєстраційне посвідчення УКРІНТЕІ МОН України
(№ 742 від 09 грудня 2024 р.)*

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 14 від 26 травня 2025 р.)*

Редакційна колегія:

Козак О.В., головний редактор, канд. іст. наук, доц., зав. кафедри мовної та профільної підготовки ННІМО ХНУ імені В.Н. Каразіна;

Карпенко Н.О., заступник головного редактора, канд. філол. наук, доц., доц. кафедри мовної та профільної підготовки ННІМО ХНУ імені В.Н. Каразіна; **Іванова Т.А.**, секретар, ст. викл. кафедри мовної та профільної підготовки ННІМО ХНУ імені В.Н. Каразіна.

Рецензенти:

Тростинська О.М., канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри мовної та профільної підготовки Навчально-наукового інституту Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Трубчанінов М.А., канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Адреса редакційної колегії: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, кафедра мовної та профільної підготовки, к. III-82, e-mail: movnapid1@karazin.ua

Нові наукові горизонти: досягнення, пошук: збірник наукових праць (за матеріалами VII Міжнародної студентської конференції). Вип. 7. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2025. 72 с.

ISBN 978-966-285-866-2

Збірник об'єднує дослідження українських та іноземних здобувачів вищої освіти, що присвячені актуальним проблемам сучасної науки. Видання слугує платформою для обміну ідеями, формування міждисциплінарного діалогу серед студентської спільноти, пошуку нових тенденцій студентської науки.

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальними за достовірність викладених фактів, автентичність матеріалів і цитат, стиль і відповідність списку літературних джерел є автори матеріалів, представлених у цьому збірнику.

УДК 082 (063)

ISBN 978-966-285-866-2

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, оформлення, 2025

УДК 082 (063)

H 76

Registration certificate UkrINTEI (№ 742 Desember 09, 2024)

*Approved for printing by the decision of the Academic Council
V. N. Karazin Kharkiv National University
(protocol No. 14 of May 26, 2025)*

Editorial board:

Olena Kozak, Editor-in-Chief, PhD in History, Associate Professor, Acting Head of the Department of Language and Professional Training, Institute of International Education for Study and Research, V.N. Karazin Kharkiv National University;

Nadiia Karpenko, Managing Editor, PhD in Philology, Associate Professor, Department of Language and Professional Training, Institute of International Education for Study and Research, V.N. Karazin Kharkiv National University;

Tetyana Ivanova, Executive Secretary, Senior lecturer, Department of Language and Professional Training, Institute of International Education for Study and Research, V.N. Karazin Kharkiv National University.

Reviewers:

Oksana Trostynska, PhD in Philology, Associate Professor, Department of Language and Professional Training, Institute of International Education for Study and Research, V.N. Karazin Kharkiv National University;

Mykola Trubchaninov, PhD in History, Associate Professor, Department of World History, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.

Address of the editorial board: V. N. Karazin Kharkiv National University , department of language and professional training, building III-82, e-mail: movnapid1@karazin.ua

New scientific horizons: achievements, search: a collection of scientific works (based on the materials of the V I I International Student Conference). Vol. 7. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University , 2025. – 72 p

ISBN 978-966-285-866-2

The collection deals with the problems of youth in the modern world, economic and environmental challenges in different countries, issues of modern medicine and psychology, aspects of the study of humanitarian disciplines, global problems of humanity.

Articles are published in the author's editorial office. The authors of the materials presented in this collection are responsible for the reliability of the facts presented, the authenticity of the materials and quotations, the style and correspondence of the list of literary sources.

ISBN 978-966-285-866-2

© V. N. Karazin Kharkiv
National University, 2025

ПЕРЕДМОВА

Перед вами – черговий випуск збірника «Нові наукові горизонти: досягнення, пошук», який є результатом інтелектуальної праці здобувачів вищої освіти – учасників VII Міжнародної студентської конференції.

Матеріали, репрезентовані в цьому виданні, охоплюють широкий спектр актуальних проблем різних галузей знань. Автори досліджень продемонстрували вміння критично мислити, аргументовано відстоювати власну позицію, а також зацікавленість у розвитку наукового дискурсу.

Публікація цих матеріалів має на меті не лише зафіксувати досягнення учасників конференції, але й сприяти подальшій популяризації науки серед студентської молоді, активізувати міждисциплінарний діалог і розвивати академічну спільноту.

У збірнику цього року розміщено результати наукового пошуку представників таких країн: Еквадору, Марокко, Ізраїлю, Туреччини, України, Азербайджану, Узбекистану, Японії. Це свідчить про міжнародний масштаб досліджень та сприяє розвитку наукової співпраці між країнами з різними культурними та академічними традиціями.

Висловлюємо щире подяку всім авторам, які долучилися до створення цього збірника, а також науковим керівникам, які підтримували студентів на всіх етапах підготовки досліджень, сприяючи високому рівню наукових робіт. Переконані, що опубліковані праці стануть у пригоді і студентам, і викладачам, і всім, хто цікавиться сучасною наукою.

Бажаємо учасникам конференції успіхів і натхнення в досягненні нових наукових звершень!

Редакційна колегія

FOREWORD

You are looking at the next issue of the collection "New Scientific Horizons: Achievements, Researches", which is the result of the intellectual work of higher education students – participants of the VIII International Student Conference.

The materials presented in this edition cover a wide range of topical issues in various fields of knowledge. The authors of the studies have demonstrated the ability to think critically, to defend their own position with arguments, and to be interested in the development of scientific discourse.

The publication of these materials aims not only to record the achievements of the conference participants, but also to promote further popularization of science among students, intensify interdisciplinary dialogue, and develop the academic community.

This year's collection contains the results of scientific research by representatives of the following countries: Ecuador, Morocco, Israel, Turkey, Ukraine, Azerbaijan, Uzbekistan, and Japan. This demonstrates the international scope of research and promotes the development of scientific cooperation between countries with different cultural and academic traditions.

We express our sincere gratitude to all the authors who contributed to the creation of this collection, as well as to the supervisors who supported students at all stages of research preparation, contributing to the high level of scientific papers. We are convinced that the published papers will be useful to students, teachers, and anyone interested in modern science.

We wish the conference participants success and inspiration in achieving new scientific achievements!

Editorial Board

*Грефа Варгас Даніель Фіденсіо (Еквадор)
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
підготовче відділення, група Г-2*

*Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Навчально-наукового інституту міжнародної
освіти та співпраці ХНАДУ
Опришко Наталя*

СИСТЕМА ОСВІТИ В ЕКВАДОРІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Статтю присвячено питанню освіти в Республіці Еквадор. У фокусі розвідки актуальні проблеми, що постають перед урядом держави щодо реформування системи освіти задля подолання сучасних глобальних викликів. Зроблено огляд основних закладів освіти Еквадору в перспективі їхньої модернізації та збільшення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг Південної Америки.

Ключові слова: *Еквадор, система освіти, здобувачі освіти, заклади вищої освіти, цілі сталого розвитку (ЦСР).*

Еквадор, країна з багатим культурним розмаїттям та унікальною географією, докладає значних зусиль для розвитку своєї системи освіти. В умовах глобальних викликів та прагнення до сталого розвитку особливої актуальності набуває аналіз національної освітньої політики крізь призму Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) Організації Об'єднаних Націй. Серед ключових пріоритетів виділяється забезпечення якісної освіти для всіх (ЦСР 4), що є невід'ємним складником прогресивного та справедливого суспільства. У цьому контексті стаття має на меті дослідити сучасний стан системи освіти Еквадору, зосереджуючись на її відповідності принципам якісної освіти, що передбачає не лише доступність, але й інклюзивність, рівні можливості для навчання та отримання знань і навичок, необхідних для повноцінного життя та сталого розвитку, зокрема забезпечення гендерної рівності в освітньому процесі. Розгляд цих аспектів дозволить оцінити прогрес Еквадору в досягненні глобальних цілей та визначити подальші шляхи для вдосконалення національної освітньої політики.

Історичний аналіз розвитку системи освіти в Еквадорі свідчить про її відносно повільну динаміку в минулому. Зокрема, у середині ХХ століття (1950-ті роки) значна частина дорослого населення країни (44%) характеризувалася неписьменністю. Попри помітне зростання рівня грамотності до 74% у 1974 році та подальше досягнення 90% до 1995 року, зберігалися значні регіональні диспропорції. Особливо низькі показники грамотності фіксувалися в гірських регіонах, населених переважно кечуамовним індіанським та метиським населенням, де навіть на сучасному етапі понад третина мешканців може залишатися неписьменною. Окрім регіональних відмінностей, спостерігався гендерний розрив у рівні освіти. Статистичні дані свідчили про вищу частку неписьменних серед жіночого населення (11,8%) порівняно з чоловічим (8%).

На сучасному етапі конституційні норми Еквадору закріплюють обов'язковість здобуття освіти дітьми до досягнення ними «базового рівня», визначеного як дев'ять років навчання. Початкова освіта є безкоштовною та обов'язковою для всіх дітей віком від 6 до 14 років. Державні навчальні заклади мають світський характер і є відкритими для учнів незалежно від їхніх релігійних переконань. Водночас, приватні освітні установи, як світські, так і релігійні, можуть отримувати державне субсидування. Аналіз державних витрат у першій половині 1990-х років засвідчує, що асигнування на освіту становили близько 3% від валового внутрішнього продукту (ВВП), що відповідало приблизно 19% від загального обсягу державних видатків. У 1992 році співвідношення учнів до вчителів становило 31 в початковій школі та 13 у середній. Статистичні дані за 1996 рік демонструють високий початковий рівень охоплення початковою освітою (96,9%), проте відзначається значне зниження цього показника до 71,8% до п'ятого класу, що може свідчити про проблему відсіву учнів на початковому етапі навчання.

Попри відзначення високих показників охоплення освітою, що вказує на суспільну значущість навчання, ці дані не завжди корелюють із фактичною участю дітей у шкільному процесі. Незважаючи на те, що витрати на початкову

та середню освіту формально покриваються державою, домогосподарства часто зазнають значних супутніх фінансових навантажень, серед яких є витрати на шкільне приладдя та транспорт. Аналіз динаміки державних витрат на освіту у 2000 році демонструє їх скорочення як в абсолютному вираженні, так і відносно частки у ВВП. Позитивна тенденція зростання бюджетних асигнувань на освіту спостерігалася лише до 2012 року, коли відповідна частка у ВВП зросла з 2,6% до 5,2%. Проте, фінансування вищої та професійної освіти державою не здійснюється, що обумовлює наявність проблем у даному секторі.

Статистичні дані свідчать, що на національному рівні вищу освіту здобувають 186,5 тис. студентів, розподілених між 16 університетами країни. Конституційні положення Еквадору, прийняті у 2008 році, накладали певні обмеження на навчання в державних університетах. Крім того, з 2012 року 29 державних вищих навчальних закладів запровадили нову систему вступу, що передбачає зарахування абітурієнтів виключно на конкурсній основі за результатами іспиту на академічні здібності. Відповідно до результатів цього оцінювання, близько 80% студентів навчаються в державних університетах, а решта 20% – у приватних коледжах та інших вищих навчальних інституціях. Концентрація студентів є досить високою: понад 60% від загальної кількості припадає на Центральний університет Еквадору, Національну політехнічну школу та Університет Сан-Франциско-де-Кіто. Показник випуску з державних університетів перевищує 15% [2].

Значна фінансова вартість вищої освіти є постійним фактором, що впливає на функціонування низки вищих навчальних закладів країни. Статистичний аналіз виокремлює декілька університетів, які характеризуються високою якістю освітніх послуг та відносно тривалою історією успішної діяльності. Одним із таких провідних закладів є Національна політехнічна школа (ісп. Escuela Politécnica Nacional), відома також як EPN, – державний університет, розташований у Кіто, Еквадор. Університет має репутацію центру досліджень та освіти в галузі прикладних наук, астрономії, фізики атмосфери, інженерії та загальної фізики із відповідним обладнанням і устаткуванням.

Другим за значущістю закладом вищої освіти є Університет Сан-Франциско-де-Кіто (USFQ), головний кампус якого розташований у Кумбаї, за межами столиці. Інфраструктура кампусу містить бібліотеку, спеціалізовані навчальні та дослідницькі лабораторії, аудиторні приміщення, а також заклади громадського харчування. Унікальну особливість USFQ становить наявність двох віддалених кампусів: один розташований на Галапагоських островах, а інший – на території біосферного заповідника Ясуні (дослідницька станція Тіпутіні), що є одним із найбільш біорізноманітних екосистем на планеті.

Universidad Central del Ecuador (Центральний університет Еквадору) – національний вищий навчальний заклад, що також розташований у столиці. Заснований у 1826 році, він є найстарішим університетом країни та одним із найстаріших на Американському континенті, зі щорічною кількістю студентів, що перевищує 10 000 осіб.

Папський католицький університет Еквадору (PUCE) характеризується дещо меншою кількістю зарахованих студентів, проте зберігає значну популярність. Це може бути зумовлено високим рівнем релігійності суспільства Еквадору, що сприяє попиту на релігійну та теологічну освіту.

Слід зазначити, що окрім фінансової доступності та обмеженої кількості вищих навчальних закладів, відкритих для широких верств населення, актуальною проблемою системи освіти Еквадору є якість викладання, покращення якої визначено як пріоритетне завдання державної політики, зокрема й у досягненні глобальних цілей ООН (ЦСР). Із метою підвищення кваліфікаційного рівня викладацького складу було поставлено за мету, щоб до 2017 року всі професори мали щонайменше ступінь магістра, а для викладання в престижних центрах вищої та професійної освіти, зокрема згаданих вище, вимагалось наявність докторського ступеня. Реалізація цих амбітних цілей зазнає певних труднощів, оскільки навіть серед педагогічних працівників існують переконання щодо їх надмірної складності.

Так, згідно з інформацією, наданою Рене Раміресом, урядовим секретарем із питань вищої освіти, науки, технологій та інновацій Еквадору [2],

національна система вищої освіти характеризується обмеженою кількістю університетів, що пропонують програми підготовки докторів філософії (PhD), а саме лише три, із сукупним річним випуском близько 20 фахівців. Із метою нарощування кадрового потенціалу висококваліфікованих викладачів урядом було ініційовано масштабну програму стипендіальної підтримки для навчання за кордоном із необхідністю повернення на Батьківщину із подальшим працевлаштуванням. У переліку країн, що мають популярність серед еквадорських студентів для здобуття вищої освіти, фігурує Україна, проте повномасштабне російське вторгнення наразі створює несприятливі умови для навчання іноземних громадян.

Повертаючись до питання модернізації еквадорських університетів, одним із першочергових завдань є реформування системи шляхом ліквідації навчальних закладів із низькою якістю освітніх послуг, які набули поширення, але не забезпечують належного рівня кваліфікації випускників. Упровадження державної системи оцінювання освітньої діяльності призвело до певного обмеження традиційної автономії університетів. Поява так званих «гаражних університетів» [1] засвідчує наявність суспільного попиту на вищу освіту, проте у випадку успішної реалізації реформи доступ до університетської освіти для частини абітурієнтів може бути ускладнено. Отже, система освіти Еквадору перебуває на етапі реорганізації, спрямованої на досягнення якісно нового рівня та відповідності сучасним вимогам ринку освітніх послуг. За офіційними даними, більшість навчальних закладів нижчого рівня, дипломи яких не підтверджують високу кваліфікацію випускників, будуть реорганізовані, а їхні студенти переведені до університетів із вищим рівнем викладання. У випадку успішної реалізації цих заходів, це може стати значним досягненням у сфері освіти, сприяти підвищенню міжнародної привабливості еквадорських університетів та залученню іноземних студентів.

Література

1. Neuman W. 'Garage Universities' Are Bracing for School Reform. *The New York Times*. URL: https://www.nytimes.com/2012/03/19/world/americas/in-ecuador-garage-universities-are-bracing-for-reform.html?pagewanted=all&_r=0
2. Sistema de Información del Ministerio de Educación. URL: <https://ecuadorconsultas.com/sime-sistema-de-informacion-del-ministerio-de-educacion/>

Їлдиз Ферхан (Туреччина)
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
дорожньо-будівельний факультет, I курс, група Д-11-24

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
Навчально-наукового інституту
міжнародної освіти і співпраці ХНАДУ
Семененко Інга

КОМПЛІМЕНТ ЯК КАТЕГОРІЯ ВВІЧЛИВОСТІ В АНГЛІЙСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ СУЧАСНОМУ СПІЛКУВАННІ

Стаття присвячена дослідженню особливостей використання компліментів в англійській та українській мовах. Здійснено аналіз змістових і функціонально-комунікативних властивостей компліменту як акту мовлення в повсякденному спілкуванні, розглянуто типи компліментів, специфіку їх уживання в англійській та українській мовах. Зроблено висновок про наявність національної специфіки компліменту: українській національній культурі більш притаманні компліменти щодо зовнішнього вигляду людини, тоді як англійській – компліменти про внутрішні складники особистості, її моральні якості.

Ключові слова: мовний етикет, комплімент, комунікація, англійська мова, українська мова.

Комплімент – це приємні слова, що містять невелике перебільшення позитивних якостей людини. У науковому розумінні комплімент – це одна з форм об’єктивації категорії комунікативної ввічливості, що спрямована на реалізацію стратегії підтримки комунікативного контакту. Комплімент як мовленнєвий акт має помітну національну специфіку в різних мовах.

В англійському спілкуванні виділяються компліменти зовнішньому вигляду людини загалом [2: 422]. Наприклад: «You look so pretty!», «You are extraordinarily attractive to women», «How nice you look», «You’re so handsome», «You look superb», «You look lovely», «You look splendid». Також можуть бути виокремлені компліменти щодо краси окремих елементів зовнішності, частин тіла. Наведемо деякі приклади. Очі: «Your eyes are so bright!», «What nice eyes!». Волосся: «Your hair looks nice», «You have beautiful hair». Зачіска: «This hairstyle is just right for you», «With you hair cut short you look much younger». Обличчя, його колір: «You’ve got a pretty face», «What a nice colour you’ve got».

Усмішка: «You have a nice smile», «When you smile you look much younger».
Фігура: «You have a marvelous figure», «You're looking very fit» тощо.

В англійській мові функціонує багато компліментів, що стосуються віку [2: 422]: «You look so young», «You say you're forty? You don't look it», «You don't look your age at all», «You look young for your age», «Age doesn't tell on you», «You don't seem to age», «You never change». Можна виділити також компліменти, що адресовані розумовим, інтелектуальним здібностям співрозмовника («I think you're a genius», «You've got a very good brain», «What an intelligent person you are!», «Such cleverness!») чи його внутрішнім, моральним якостям, таким як сила характеру («I feel you are a rock!»), сміливість («Oh! How brave you are!», «It was very brave of you to stand up and speak in front of all those people»), сила волі («You must have an iron will to have given up smoking after all those years»), доброта, чуйність («How kind you are!», «You're wonderfully kind!», «You are kind-hearted»), почуття смаку («You've wonderfully good taste!», «You are a person of refined taste»), пунктуальність («You're a punctual sort of young woman!»), почуття гумору «You have a fine sense of humour!», «You have a subtle sense of humour»), м'якість, поступливість («You are easy to deal with», «You are sweet-tempered»), легкий характер («You are good-natured»), чесність («You're so honest»), гарні манери («What gentlemanly manners you had», «You're a well-bred woman») тощо.

До іншого типу належать компліменти, які оцінюють здібності та професіоналізм людини, а саме: високий рівень компетентності в роботі («You do a wonderful job as interpreter», «You are a good specialist»), уміння співати, танцювати, малювати («You've got wonderful voice, the voice that can wring an audience heart», «You are a superb performer!», «You are an outstanding musician», «He showed me one of your drawings. I was impressed»), ораторські здібності, вміння бути приємним співрозмовником («You'd make a good public speaker», «What an interesting speech you made!») та ін.

Популярними є також компліменти щодо одягу чи прикрас [2: 422]: «You're dressed fine today», «You look quite pretty in that», «That's a nice dress –

I like the style», «What a nice shirt», «That's a pretty dress», «What lovely earrings». Слід згадати й такі менш частотні типи компліментів, як комплімент імені («Jane is a pretty name») чи житлу, приміщенню («It is very handsome here», «How lovely it is here!»). Використовуються також загальнооцінні компліменти без вказівок щодо конкретної якості людини: «You're out of a dream!», «You're a very nice man», «You're splendid!».

В українському спілкуванні дуже популярними є компліменти зовнішньому вигляду людини загалом («Ви маєте чудовий вигляд», «Ти маєш прекрасний вигляд», «Ви – красуня», «Ти цукерка!», «Ви чарівні, як завжди!», «У тебе бездоганний вигляд», «Яка ти гарна сьогодні!»), компліменти щодо краси окремих елементів зовнішності, частин тіла («Які очі!», «Який дивовижний колір волосся у вас!», «Тобі так пасує нова зачіска», «Ваше гарне обличчя проситься на полотно», «У вас чудовий колір обличчя!», «Усміхаєшся ти якось особливо симпатично», «Тебе бог не образив. Фігура в тебе ідеальна», «Он ти який гнучкий», «А ти схуд. Тобі личить».

Виділяють також компліменти щодо віку («А ви помолодшали», «А ти зовсім не змінився! Усе такий самий!», «Як ти виріс, став зовсім дорослим!»), компліменти розумовим, інтелектуальним здібностям співрозмовника («Ви розумна жінка», «Ти геній!», «Ви дуже розумна людина», «Як же ж ти у всьому розумієшся. Просто на льоту», «У тебе така світла голова»), компліменти освіченості, дотепності, проникливості («Ви освічений, учений», «Ви одразу розумієте характер людей», «Ви виявилися напрочуд прозорливими»). Значна кількість компліментів присвячена характеристиці якостей людини, а саме: безкорисливості («Який ви безкорисливий!»), силі характеру («У вас героїчний характер», «За монолітністю характеру ви нашому братові сто очок фори дасте», «Ви сильна жінка!»), рішучості («Який у вас рішучий характер!»), сміливості («А ви сміливий»), силі волі («Мені б твою волю!»), доброті, чуйності («Ти така добра, чуйна!», «І ось з'явилися ви, і відразу як добра фея ...», «У вас золоте серце!»), терпінню («Треба мати величезне терпіння, щоб усе це зробити!»), почуттю смаку («У вас витончений смак», «Тільки ви з

вашим чуттям могли вибрати таку річ»), пунктуальності («Ти завжди такий точний, просто краса»), почуттю гумору («Ти дуже мило жартуєш»), вмінню цінувати прекрасне («Ось ви розумієте красу! Цінуєте її індивідуальність, на відміну від інших»). Назвемо також компліменти, що характеризують такі ознаки: високий рівень компетентності в роботі («Ви справжній майстер на всі руки!», «Ви дуже цінний працівник!»), різні вміння («Ви так добре співаєте, вас так приємно слухати, що ніколи не набридне...», «Такий чудовий голос!», «Ти чудово танцюєш... Екстраклас!», «Я вас заслухався. У вас дивовижні здібності!», «Як смачно! Тане в роті», «Ти – унікальна й неперевершена господиня», «У тебе золоті руки», «Про вашу фірмову каву легенди ходять!», «Як цікаво ви вмієте розповідати!», «З тобою приємно розмовляти»), компліменти фізичним характеристикам людини («Богатир мій!», «Який ти сильний!») тощо.

В українському мовленні часто вживаються й компліменти щодо одягу та прикрас («Ваша сукня краща за будь-які модні й дорогі сукні... Вона дуже личить вам», «У тебе така елегантна сукня», «У тебе нова сорочка? Красива, і колір красивий», «О, та ти красуня в цій сукні!», «Ти просто королева! Яка сукня! Диво!», «Яка каблучка симпатична!», «Які в тебе сережки гарні!»), імені («Надія. Яке чудове ім'я. Тихе, домашнє...», «Дуже гарне ім'я», «Мені приємно вимовляти ваше ім'я»), місця проживання, житла, домашньої обстановки («У вас чарівний будинок», «У вас сад – райський куточок», «Дуже хороше у вас місто, прекрасне місто»). Популярними в комунікації українців є й загальнооцінні компліменти без зазначення конкретних якостей людини: «Ви собі ціни не знаєте!», «Ти в мене чарівна!», «Ти чудовий!», «Ви не можете не подобатися», «Ти найкращий у світі!», «Золота ви людина!», «Яке щастя зустріти таку жінку, як ви».

Порівняльний аналіз частотності вживання різних типів компліментів в англійському та українському спілкуванні засвідчує таке [1]. В українській комунікативній культурі переважають компліменти зовнішньому вигляду людини в цілому, тоді як в англійській – компліменти внутрішнім, моральним

якостям людини. Характерною особливістю української комунікативної поведінки, на відміну від англійської, є переважання загальнооцінних компліментів. Щодо компліментів, що стосуються окремих елементів зовнішності, то в українському спілкуванні переважають компліменти, що характеризують очі, руки та обличчя, на відміну від англійського, де переважають компліменти, що описують фігуру та волосся, зачіску. В англійській комунікативній культурі в компліментах щодо віку найчастіше відзначають те, що зовнішність співрозмовника не змінилася, тимчасом як в українській переважно використовуються компліменти, що акцентують увагу на зменшенні віку. В англійській комунікативній культурі майже не прийняті компліменти, що вказують на те, що співрозмовник став більш зрілим.

В українському спілкуванні досить часто використовується комплімент кулінарним здібностям, також умінням співати та танцювати. Що ж до компліментів внутрішнім, моральним якостям людини, то в українському спілкуванні перше місце посідають компліменти індивідуальності, силі характеру. Комплімент хорошим манерам, що в англійському спілкуванні має важливе значення [1], в українській комунікативній поведінці майже не фіксується. Серед компліментів, що характеризують внутрішні, моральні якості співрозмовника, в українському спілкуванні переважають характер, чесність, вірність та гарні манери. В англійському спілкуванні не використовуються компліменти терпінню, скромності, безкорисливості співрозмовника.

Отже, можна стверджувати про наявність національної специфіки мовного акту компліменту в досліджуваних комунікативних культурах. Українській національній культурі більш притаманні компліменти щодо зовнішнього виду людини, тоді як англійській – компліменти про внутрішні складники особистості, її моральні якості. Вважаємо, що ці відмінності обумовлені різною ієрархією в системі цінностей у двох лінгвокультурах, а також суттєвими відмінностями в етикеті культур, що аналізуються.

Література

1. Варакса В.В. Комплімент у спілкуванні українців. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/download/207/99> (дата звернення: 07.04.2025).
2. Шапран Н.В. Функціональні особливості компліментарних висловлень в англomовному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2009. Вип. 11. С. 421–428.

Khazhzhaj Mutasim (Morocco)
Kharkiv National Automobile and Road University,
Faculty of Road Construction, IV year, group D-31-21

Scientific supervisor – Ph.D. in Psychology, Associate Professor,
Head of the Department of Language Training Educational
Educational and Scientific Institute of International Education and
Cooperation KhNADU
Morgunova N.

THE CONCEPT OF «FAMILY» IN UKRAINIAN AND ARABIC PHRASEOLOGICAL UNITS

The article is devoted to the study of phraseological units with the concept of "family" in the Arabic and Ukrainian languages. The analysis results show that all phraseological units can be attributed to one of four groups: full equivalents, partial equivalents, analogues and non-equivalent units. Comparison of phraseological units of different structural languages demonstrated the commonality of their allegorical content in combination with existing national differences.

Keywords: *phraseological units, Arabic language, Ukrainian language, concept of «family».*

Phraseological units are fixed expressions whose meaning is understood figuratively rather than literally. The origins of these speech patterns are now difficult to trace, but they are very frequently used in speech. The system of images embedded in the phraseological units of a particular language is inextricably linked to the material, social, and spiritual culture of that language community, and therefore can testify to its cultural and national experience and traditions.

The object of our research is Ukrainian and Arabic phraseological units about family. We have studied more than 86 Arabic phraseological units. As a result of the analysis, the following data were obtained. All analyzed phraseological units can be attributed to one of the four considered groups of interlingual correspondences: full equivalents; partial equivalents; analogues; non-equivalent units.

Full phraseological equivalents are phraseological units of Arabic and Ukrainian languages that coincide semantically, lexically, and stylistically. As an example of full phraseological equivalents of Arabic and Ukrainian languages, one can consider the following phraseological units:

ربت التي الام لكن, ولدت التي الام ليست – «Mother is not she who gave birth, but she who raised» («Не та мати, що народила, а та мати, яка виростила»).

حياتنا حقول في أزهار الاطفال – «Children are the flowers of life» («Діти – квіти життя»).

كالافعى الشريرة الزوجة – «A wicked wife is like a snake» («Зла жінка – та ж змія»).

They exhibit complete identity in the semantics of their constituent lexical components and stylistic orientation.

Partial phraseological equivalents are expressions of Arabic and Ukrainian languages that accurately convey the semantic and stylistic coloring of phraseological units, but differ in structural and grammatical organization and component composition. As examples, consider the following expressions:

كالوالد الكبير الاخ – «Older brother is like a father» («Старший брат, як батько»). – «An elder brother is like a second father» («Старший брат, як другий батько»).

الدنيا الحياة زينة والبنون المال – «Children are the decoration of life» («Діти – це окраса життя»). – «Children are the flowers of life» («Діти – квіти життя»).

تنألم والام, الاطفال يبكي – «The children are crying, and the mother is suffering» («Діти плачуть, а мати страждає»). – «The child cries, and the mother's heart aches» («Дитина плаче, а в матері серце болить»).

Phraseological analogues are phraseological expressions of Arabic and Ukrainian languages, which coincide in semantics and stylistic orientation, but differ in imagery. Analogs convey unique images and concepts that constitute the national uniqueness of the compared languages. For example, the phraseological units of Arabic and Ukrainian *بينهم العصا أنشقت* – («A stick cracked between them») and «A black cat ran (between them)» («Чорна кішка пробігла») use different imagery («cracked stick» and «black cat»).

If we talk about the topic of family kinship, we can consider another example: *الايوان تعرف الشدائد عند* – «In troubles we recognize brothers» («У бідах дізнаємося братів») and the Ukrainian phraseology «Friends are recognized in troubles» («Друзі пізнаються в біді»). These phraseologisms coincide in semantics and stylistic orientation.

The phraseological analogs are represented by the following examples:

روح بلا كالجسد امرأة بلا بيت – «A house without a woman is like a body without a soul» («Дім без жінки, як тіло без душі»). «Без чоловіка, що без голови; без дружини, що без розуму».

ذراع بدون كالابريق, امرأة بلا رجل – «A husband without a wife is like a kettle without a handle» («Чоловік без дружини, як чайник без ручки»). – «A husband without a wife is like a goose without water». («Чоловік без дружини – що гуска без води»).

أملك تله لم, لك أخ رب – «There is a brother who was not born by your mother» («Буває брат, якого народила не твоя мати»). – A brother is a native, though the mother is not one («Брат рідний, хоч і матері не однієї»).

مانفع الا للمرء أخ لا – «A true brother is always useful» («Справжній брат завжди буває корисним»). – «Brother to brother will always help out» («Брат брата завжди виручить»).

الشيطان يخزي الله وتقول الحيطان على أبنك تحط لا – «Don't leave your child on the wall and then say, «Ah, shit!»» («Не залиш твою дитину на стіні, і не говори потім: «Ах, чорт!»»). – «Seven nannies have a child without an eye» («У семи няньок дитя без ока»).

Equivalent phraseological units, the meaning of which goes back to some historical event, reflects some custom of Ukrainian people or Arabs, or use specific words that have a place in one of the languages, present a special difficulty in translation from one language to another. Thus, the analysis of the meaning of the components of the Ukrainian phraseological phrase «And bald, yes mother, and silk, yes stepmother» («І ликом шита, та мати, і шовком, та мачуха»), suggests that «bald» – made roughly. Bald – an ancient material for binding parts into a single whole, made from the soft part of the bark of the birch. Naturally, such «threads» were coarse and the seams were sloppy. Another thing is the well-known silk – the thread is soft, the stitch is neat. We get a combined translation: (lit. «roughly made») coarse, rough but native mother, soft, silky but alien stepmother.

Or another example: مهرها تستاهل ما ضرها على نايمة الي – «A wife who sleeps all the time is not worthy of the mahr (marriage gift) given for her» («Дружина, яка весь час спить, не гідна махра (шлюбного подарунка), що дали за неї»). This refers to the ancient Eastern tradition of paying mahr – money or gifts given to the bride's father and mother - when choosing a wife. It turns out to be somewhat rude from the point of view of the Ukrainian mentality: «A lazy wife is not worthy of the money paid for her» («Ледача дружина не варта грошей, які за неї заплатили»). But from the point of view of Eastern traditions – everything is quite logical.

The quantitative analysis gave the following results: full equivalents – 5 phraseological units – 5.8%; partial equivalents – 4 phraseological units – 4.7%; analogues – 41 phraseological units – 47.7%; non-equivalent units – 36 phraseological units – 41.8%. Thus, it can be stated that the largest part is made up of analogs (47.7%).

The comparison of phraseological units of differently structured languages has shown that there is a commonality of allegorical meaning expressed in them with the same undoubted greater or lesser national difference in the very embodiment of thought through figurative and emotional-subject concreteness. The comparative study of phraseological units of different languages is extremely important, because the comparison of meanings of phraseological units is the most valuable source of

information about culture, stereotypes of folk consciousness, reflecting the ideas of this or that nation about morality, folklore customs and traditions, becoming the property of linguistic consciousness.

Література

1. Арабські прислів'я та приказки / перекл. з арабської Т.М. Лебединської та Ю.М. Кругляка. Київ: Дніпро, 1981. 166 с.

*Калюжна Дарина (Україна)
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
факультет української й іноземної філології
та мистецтвознавства,
4 курс, група УТ-21-1*

*Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри перекладу та
лінгвістичної підготовки іноземців
ДНУ імені Олеся Гончара
Панченко Олена*

МИСТЕЦТВО В ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Статтю присвячено значенню мистецтва в житті людини, його впливу на формування світогляду. Досліджено різні напрями мистецтва та їхні взаємодії з повсякденним життям людини та її особистісним розвитком. Звернено увагу на специфіку мистецтва щодо різних сфер аналізу.

Ключові слова: мистецтво, розвиток, самопізнання, культурні цінності, студентська молодь.

Мистецтво є невід'ємною частиною життя кожної людини, що значно впливає на її емоційний та інтелектуальний розвиток. Воно дає змогу не лише висловлювати внутрішні переживання, а й відкриває нові можливості для сприйняття світу. Різні форми мистецької діяльності – від музики до образотворчого мистецтва та літератури – мають важливе значення

у формуванні особистості та взаємодії з навколишнім середовищем. На нашу думку, мистецтво як елемент не тільки культурного, а й духовного, розумового розвитку, відіграє значну роль у повсякденному житті людини, може формувати певні цінності, зокрема в студентський період, коли відбувається професійне самовизначення, пошук духовних цінностей, самореалізація в особистому житті та активна участь у соціумі.

Функції мистецтва є різноманітними, оскільки мистецтво не лише викликає естетичні переживання, але й виконує соціальну та психотерапевтичну роль, а також слугує засобом вираження культурних, політичних і філософських ідей. Мистецтво є потужним інструментом, через який людина може взаємодіяти з навколишнім світом, формуючи свій світогляд, емоційний стан і відчуття приналежності до певної культури чи нації.

Мистецтво є важливим інструментом самовираження, завдяки якому людина може виражати свої внутрішні переживання, думки та емоції. Воно дозволяє створювати образи та символи, що є доступними для сприйняття іншими, і таким чином сприяє комунікації. У цьому контексті мистецтво є не лише способом вираження індивідуальних почуттів, але й виконує суттєву роль у взаємодії між людьми та культурами. Слушно зазначає психолог Карл Юнг, що «мистецтво дозволяє людині пізнати та виразити ті аспекти її особистості, які важко доступні для усвідомлення» [7: 87].

Мистецтво відображає не лише внутрішній світ митця, а й соціальні умови, в яких він перебуває. Воно виступає як інструмент передачі важливих ідей і культурних цінностей, що, в свою чергу, сприяє розвитку соціальної свідомості. У художньому процесі митець стає своєрідним посередником між особистістю та суспільством. Мистецькі твори можуть виникати як реакція на соціальні, політичні чи культурні події, у такий спосіб дозволяючи зберігати історичну пам'ять і передавати її наступним поколінням. Наприклад, такі твори, як «Герника» Пікассо, стали не тільки особистим вираженням художника, а й важливим політичним заявленням проти війни.

Мистецтво дає можливість краще зрозуміти інших людей та їхні культури. Мистецькі твори передають емоційні й культурні контексти, що дозволяє глибше осмислити досвід інших. Як наголошує Джон Дьюї, «мистецтво є способом спільного переживання досвіду, важливого для розвитку спільноти» [2: 44]. Отже, мистецтво допомагає налагодженню зв'язків між людьми та культурами, сприяючи розвитку емпатії та взаєморозуміння.

Не менш значущою є терапевтична роль мистецтва в процесі самовираження. Завдяки творчості люди можуть не тільки висловити свої емоції, але й здійснити глибшу рефлексію, обробити травматичні переживання, знайти вихід із складних життєвих ситуацій, також мистецтво активно використовується для зниження стресу та поліпшення психічного здоров'я. Численні дослідження в галузі арттерапії свідчать про важливість цього аспекту мистецтва. Арттерапевт Гелен Ланд зазначає: «Мистецтво дає можливість працювати з емоціями та травмами, які можуть бути важкими для вираження словами» [4: 101]. Як стверджує арттерапевт Анна Ліповська, «створення мистецьких робіт дозволяє людині знайти шляхи до розуміння своїх емоцій та переживань, що сприяє лікуванню» [6: 78]. Використання символів, метафор і образів у мистецтві дозволяє опосередковано виражати травму, роблячи її більш керованою та менш приголомшливою [5]. У зв'язку з цим мистецтво є ефективним інструментом для лікування та відновлення психічного здоров'я.

Дослідження в галузі когнітивної психології та нейронауки стали важливим елементом у мистецтвознавстві. Вони допомагають зрозуміти, як мозок сприймає та реагує на мистецтво, досліджуючи такі процеси, як сприйняття, емоції, увага, пам'ять та естетичні переживання. Зосередження на сприйнятті мистецтва аудиторією привернуло увагу фахівців і сприяло вивченню того, як глядачі чи слухачі інтерпретують, формують сенс і реагують емоційно на твори мистецтва. Крім того, контексти мистецтва часто висвітлюють його соціальні та культурні аспекти, зокрема вивчення значення мистецтва у формуванні ідентичності, культурних практик, соціальної активності та репрезентації маргіналізованих груп [5].

Завдяки мистецтву можна працювати не тільки з індивідуальними переживаннями, але й впливати на колективні настрої та емоційні стани суспільства. Музика, театр та образотворче мистецтво можуть бути потужними засобами для підтримки колективного духу, а також для подолання соціальних і культурних бар'єрів.

Література посідає одне з ключових місць серед видів мистецтва, які найбільше сприяють культурному розвитку людини. Саме література допомагає створенню культурно-естетичного ідеалу, і вона спонукає дитину зайняти певну позицію в різних життєвих ситуаціях, оцінюючи світ і поведінку людей крізь призму цих ситуацій. Якщо дитина знайде в літературному творі щось знайоме й близьке для себе, якщо вона відчує емоційний зв'язок і співпереживання, то стане можливим особистісне розуміння світу мистецтва.

Проте твори художньої літератури мають обмеження щодо зорової передачі художнього образу. Образ-поняття, який створено за допомогою художньої літератури у свідомості студентів, потребує поглибленого осмислення і закріплення через образотворче мистецтво. На відміну від літератури та музики, які передають образи в розвитку й динаміці, образотворче мистецтво не має такої здатності. Однак завдяки своїм особливим засобам вираження ідей і цінностей, таким як малюнок, композиція, колористика, світлотінь, об'ємність і перспектива, воно здатне створювати яскраві, стійкі художньо-емоційні образи, що передають глибокий культурно-естетичний зміст [1: 64].

Для глибшого засвоєння студентами образу людини культури важливо інтегрувати музику в комплекс взаємодіючих мистецтв. Музика володіє потужним емоційним впливом, який іноді може перевищувати силу реальних життєвих подій. Відомо, що серед інших видів мистецтва музика посідає унікальне місце завдяки своєму впливу на внутрішній світ людини. Хоча вона не створює конкретних візуальних образів, музика здатна передати найглибші й найтонші емоційні стани, які неможливо виразити за допомогою слів чи образотворчого мистецтва. Саме через свою здатність відображати культурні

ідеї, норми та цінності, музика сприяє розвитку художнього розуміння основ загальної культури [1: 65].

Взаємодія між різними видами мистецтва стає більш легкою завдяки спільним елементам, притаманним кожному з них. Література та музика поєднуються через такі засоби виразності, як ритм, модуляція, темп, тембр та динаміка. Образотворче мистецтво й музика мають такі спільні компоненти, як настрій, саморух образу, композиція, тонування та колорит. Література й образотворче мистецтво мають такі спільні риси: недомовленість, метафоричність, типізація, деталі та композиція. Завдяки спільним витокам і загальним засобам виразності основні види мистецтва взаємодіють, адже в їхній природі закладений потенціал для художнього синтезу [1: 65].

Мистецтво є важливим чинником у формуванні культурної ідентичності нації, виступаючи своєрідним відображенням її історії, традицій і цінностей. Наприклад, в Україні народне мистецтво завжди посідало важливе місце в національній свідомості, відображаючи не лише буденні аспекти життя, але й боротьбу за незалежність.

Культуролог Микола Грушевський зазначав, що «мистецтво, будучи виразником народної душі, формує національну свідомість і допомагає зберігати національну ідентичність» [3: 94]. Мистецтво стало основою для національних рухів, через музику, поезію і живопис люди висловлювали свої прагнення до свободи та незалежності.

Таким чином, мистецтво посідає важливе місце в розвитку особистості, а також у формуванні соціальних і культурних аспектів життя. Воно має значний вплив на емоційну та інтелектуальну сферу людини, відкриваючи нові можливості для самовираження та взаємодії з навколишнім світом. Через мистецтво можна краще розуміти себе та оточення, формувати світогляд і ставлення до різних явищ життя.

Особливо значущою є роль мистецтва в розвитку молоді, адже в період становлення особистості відбувається активне набуття духовних та професійних цінностей. Мистецькі твори, зокрема в літературі, музиці та

образотворчому мистецтві, допомагають формувати культурну свідомість, зміцнюють зв'язок між поколіннями та передають національні цінності.

Окрім цього, мистецтво має терапевтичний ефект, допомагаючи людям впоратися з емоційними труднощами та травмами. Воно не лише є засобом вираження внутрішніх переживань, а й слугує інструментом для покращення психічного здоров'я, зниження стресу та розвитку здатності до емпатії. Мистецтво стає важливим елементом у культурній комунікації, соціальній інтеграції та духовному зростанні людини.

Література

1. Дворцева Г. Роль мистецтва у формуванні образу людини культури у студентської молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2010. Вип. 2 (37). С. 62–67.
2. Дьюї Дж. Мистецтво як досвід. Нью-Йорк: Перси Л. Лангон, 1934.
3. Грушевський М. Історія української культури. Київ: Либідь, 1997.
4. Ланд Г. Арттерапія: Терапевтичний потенціал мистецтва. Лондон: Routledge. 2012.
5. Лівінська Д. Вплив мистецтва на людина через сучасні теоретичні та емпіричні дослідження. URL: https://www.researchgate.net/publication/372197248_VPLIV_MISTECTVA_NA_LUDINU_CER_EZ_SUCASNI_TEORETICNI_TA_EMPIRICNI_DOSLIDZENNA (дата звернення: 19.02.2025).
6. Ліповська А. Арттерапія: Психологічні аспекти та практичне застосування. Київ: КМ Academia. 2014.
7. Юнг К. Людина і її символи. Київ: Видавництво "Основи". 2002.

Лакіза Тетяна (Україна)
Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка,
Навчально-науковий інститут філології та історії,
II курс, група 23-У

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри української мови,
літератури та методики навчання
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Кузнецова Галина

РИТОРИКА ЯК МИСТЕЦТВО КОМУНІКАЦІЇ: СЕМАНТИЧНИЙ ТА ФУНКЦІЙНИЙ АСПЕКТИ

У статті зосереджено увагу на семантичному та функційному аспектах риторики, охарактеризовано полісемантичність терміна «риторика» з огляду на комунікативну роль риторики в сучасному суспільстві, її вплив на когнітивні зв'язки між висловлюваннями в дискурсах залежно від сфери людської діяльності; зазначено, що нині риторика – це мистецтво текстоворення, ядром якого є закони мисленнево-мовленневої діяльності.

Ключові слова: риторика, мистецтво, комунікація, семантика, функції, інноваційні технології.

Аналіз джерел гуманітарного гатунку (В. Андрущенко, Н. Голуб, О. Корчова, В. Кремінь, Л. Мафтин, Л. Мацько, В. Ницета, Г. Онуфрієнко, Г. Сагач, Н. Сивачук, І. Томан, В. Ярошовець та ін.) засвідчує, що риторика традиційно розглядається як мистецтво красномовства, мета якого – мовленим словом впливати на думки, почуття, поведінку, вчинки людей. В епоху античності риторика набула статусу основного інструмента переконання (Сократ, Платон, Аристотель, Демосфен, Цицерон). Пізніше риторика трансформувалася в міждисциплінарну науку. У своїй сутності й предметі дослідження риторики поєднала аспекти лінгвістики, стилістики, історії, логіки, етики, естетики, еристики, філософії, психології, соціології, літературознавства, комунікативістики, текстології, дискурсології тощо. З огляду на це сформувалася аксіологічна (ціннісна) парадигма риторики, яка зреалізовується в її функціях – настанови, переконання, культурологічності, естетизму, соціономічності, емоційного впливу, когнітивності, прогностичності.

Означена багатофункційність і наукова наскрізність окреслена полісемантичним наповненням терміна «риторика» (від грец. *Rhētorikē* – ораторське мистецтво, орація, красномовство; від лат. *elocquentia* – елоквенція, мистецтво говорити). Г. Сагач, з'ясовуючи структуру лексичного значення терміна «риторика», виокремлює такі семми: «1) теорія ораторського мистецтва; 2) книга, яка містить таку теорію; 3) у переносному значенні – беззмістовність мовлення, яка приховується її зовнішньою красою, гладеньким, але нещирим стилем мовлення і спілкування; 4) наука про загальні способи переконання у ймовірному чи можливому, які ґрунтуються на чіткій системі логічних доведень; майстерність і мистецтво знаходити ці способи, користуватися логікою доведення; 5) теорія художнього мовлення» [5: 203]. Інтегральною семою, що об'єднує ці значення семем, визначаємо «уміння володіти словом», образно, в унісон із духом часу – «вербальною зброєю».

Красномовна вправність розкладати предмет промови, публічного виступу на частини й синтезувати їх, обґрунтовувати цей аналітико-синтезувальний процес – покладено в основу когнітивних здатностей ритора, трибуна, оратора, промовця, оракула, учителя, юриста, державного діяча, бізнесмена, їхніх умінь вибудовувати риторичну структуру висловлювання, що ґрунтується на пізнавальних зв'язках у дискурсі (промові в дії), у комунікації, яка сьогодні завоювала місце третього і важливого модусу – поряд із мовою та мовленням.

У сучасному світі в річищі комунікації риторика виконує функцію не лише естетичного оформлення мовлення, але й засобу ефективного впливу на суспільство, набуває ознак «дискурсу як щоденного мовного спілкування в соціумі» [3: 9]. Важливим складником цього процесу є семантичний аспект промови, адже семантика мовних одиниць визначає глибину, точність і результативність риторичного акту. Варто зазначити, що риторика – наука текстотворча, ядром текстотворення є «цілісна система семи' взаємозумовлених законів риторики, розташованих у строгій логічній послідовності» [4: 29]. Із-поміж них – п'ять законів оприявнюють організаційні

вміння мисленнево-мовленнєвої діяльності особистості, яка говорить, виступає, промовляє перед публікою: 1) концептуальний (уміння всебічно і глибоко аналізувати предмет дослідження, вибудовувати систему знань про нього); 2) моделювання слухацької аудиторії (формування і розвиток умінь спроектувати соціально-демографічний, соціально-психологічний, індивідуально-особистісний «портрет» аудиторії, перед якою виголошується промова); 3) стратегічний (уміння розробити програму й алгоритм мовленнєвої дії); 4) тактичний (уміння дібрати факти, аргументи, цілеспрямовано й аналітично працювати з ними, в атмосфері довіри, відкритості, емоційної та інтелектуальної співпраці активізувати мисленнєву діяльність аудиторії); 5) мовленнєвий (уміння вправно послуговуватися мовними засобами, «одягати думку в дієву словесну форму» (за Г. Сагач). Решта два риторичні закони окреслюють власне-управлінський аспект мисленнєво-мовленнєвої діяльності. Це закон 6) ефективної комунікації (уміння ефективно контактувати із слухацькою аудиторією) та 7) системно-аналітичний закон (уміння рефлексувати, аналізувати себе як оратора, власні емоції, огріхи, помилки, досягнення; робити конструктивні висновки, оцінювати рівень риторичного дискурсу, вибудовувати зміст майбутніх дискурсивних дій) [4: 29–30].

Звісно, означені закони трансформують риторіку в мистецтво комунікації, оскільки будь-яка мисленнєво-мовленнєва дія передбачає вправне послуговування мовленнєвими засобами, володіння глибокими знаннями про предметну сферу, яка риторизується, про аудиторію, яка сприймає та усвідомлює інформацію, оперування вміннями переконувати, мотивувати, досягати мети. Успішна комунікація потребує гармонійного поєднання прикладних категорій риторики: «етосу» (звичай, вдача, темперамент, морально-етична поведінка мовця), «пафосу» (пристрасть, почуття, інтелектуальне, вольове, емоційне прагнення мовця, що виявляється як у процесі комунікації, так в його результаті – тексті) і «логосу» (мова, слово, думка, їх єдність) [2: 259], які характеризуються історичним, етнографічним, суспільним, лінгвістичним динамізмом. Відтак риторика виступає адаптивною

системою, оскільки концептуально враховує змінність комунікативних умов. У цьому унаочнюється її прикладний характер та тісний зв'язок із психологією, соціологією комунікації, комунікативістикою та технологіями сьогодення – інформаційно-комунікаційними, мережевими, штучним інтелектом тощо.

Важливим аспектом сучасної риторики є її зв'язок із цифровими технологіями. У XXI столітті риторика сягає за межі усного мовлення та охоплює письмову, візуальну, віртуальну, мультимедійну комунікацію. Напрацьовуються інноваційні технології опанування риторики як науки та мистецтва сучасного комунікування, із-поміж яких Д. Даценко виокремлює: «особистісно орієнтовані», «когнітивно орієнтовані», «діяльнісно орієнтовані» із зазначенням таких структурних складників: «ігрові технології», «діалогові технології», «проектні технології», які окремі дослідники почасти характеризують як «інноваційні методи навчання», «ігрові методи», «діалогові методи», «проектні методи» [1: 121]. Основи риторики, здебільшого її елукутивний бік, яскраво оприявнюються в засобах масової інформації, соціальних мережах, рекламі, політичних кампаніях, військових виступах, освітніх програмах тощо. Нині перед вправним ритором висувуються нові вимоги: уміння працювати з аудіовізуальними форматами, використовувати цифрові інструменти та адаптувати меседжі до специфіки медіа.

Отже, риторика як мистецтво комунікації є багатовимірним явищем, що поєднує мовленнєві, логічні, емоційні, соціальні, інформаційні та естетичні компоненти. Вона виконує ключову роль у процесах міжособистісного, публічного та масового спілкування. У сучасному світі ефективна риторика вимагає не лише володіння мовою, а й здатності розуміти контекст, відчувати аудиторію та творчо за допомогою усного, писемного, оцифрованого слова розв'язувати накреслені завдання. Як мистецтво риторика увиразнює культуру спілкування, сприяє розвитку критичного мислення, взаєморозуміння, що стверджує її функції у процесах формування гуманістичних і демократичних засад сучасного суспільства.

Література

1. Даценко Д.С. Методика формування риторичної компетентності майбутніх журналістів у процесі вивчення мовознавчих дисциплін: дис. ... докт. філос.: 011 Освітні, педагогічні науки 01 Освіта / Педагогіка. Київ, 2024. 295 с.
2. Кузнецова Г.П., Корчова О.М., Кухарчук І.О., Холявко І.В. Культура мовлення та риторика: навчальний посібник. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. 324 с.
3. Мацько Л.І., Мацько О.М. «Риторика». Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
4. Онуфрієнко Г.С. Риторика. Навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
5. Сагач Г.М. Словник основних термінів і понять риторики. Навч. посібник. Київ: МАУП, 2006. 270 с.

*Маммадов Фархад (Азербайджан)
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Навчально-науковий інститут «КІ МВ та ТБ»,
IV курс, група УО-42*

*Науковий керівник – старший викладач ЗВО
кафедри мовної та профільної підготовки
Навчально-наукового інституту міжнародної освіти
ХНУ імені В.Н. Каразіна
Копилова Олена*

САМОСТІЙНА РОБОТА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ РЕФЕРУВАННЯ ТЕКСТІВ ЗА ФАХОМ

Стаття присвячена дослідженню ролі самостійної роботи іноземних здобувачів вищої освіти під час навчання реферування українськомовних професійно орієнтованих текстів. Звернено увагу на важливість умінь реферування на просунутому етапі навчання. Представлено змістовні компоненти діяльності з навчання реферування текстів за фахом, які реалізуються в процесі самостійної роботи.

Ключові слова: іноземні студенти, реферування, самостійна робота, текст за фахом.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти зростає роль самостійної роботи, що має особливе значення для успішного вивчення української мови іноземними студентами.

Дослідники зазначають, що реалізацію самостійності в навчанні української мови інофонів важливо бачити в організаційному і змістовному планах [1; 2; 3]. Формування навичок та вмінь у самонавчанні – це органічний елемент у загальному процесі навчання мови, тобто самостійну роботу не можна розглядати тільки як позааудиторну роботу. Отже, необхідно ретельно аналізувати співпрацю іноземних студентів та викладача під час самостійної роботи, також потрібна інтерпретація діяльності учнів у процесі навчання української мови та реалізація принципів індивідуалізації навчання.

Мета нашої статті – представити змістовні компоненти діяльності з навчання реферування професійно орієнтованих текстів, які реалізуються в процесі самостійної роботи здобувачів вищої освіти економічного профілю.

У структурі навчальної діяльності студентів на різних етапах навчання в університеті самостійна робота займає від 30% до 60% загального обсягу навчального часу. Відомо, що існують резерви підвищення результативності самостійної роботи. Так, «однією з найважливіших умов її ефективності є наявність методичної бази, спеціальних навчальних матеріалів з української мови, які призначені для самостійного виконання студентами під керівництвом викладача і без такого керівництва» [2: 47].

Навчальні посібники з іноземної мови за фахом для студентів-іноземців нефілологічного профілю містять завдання, що формують навички та вміння самостійної роботи іноземного здобувача вищої освіти з професійно орієнтованими текстами: читання тексту, членування тексту на смислові частини, запис інформації у вигляді плану, відповіді на запитання, аналіз, синтез та узагальнення інформації тощо.

На думку методистів, одним зі складників комунікативної компетенції іноземних студентів економічного профілю є вміння реферувати тексти за фахом [1; 2]. На просунутому етапі (третій та четвертий курси) текст – це основа навчання реферативного читання, він визначає головну проблематику заняття, дає вихідний матеріал для професійної комунікації [4; 5]. Текстом для

реферативного читання може бути стаття з наукового журналу, фрагмент монографії тощо.

Вважаємо, що система завдань для навчання реферування, які виконуються під час самостійної роботи, може бути представлена у вигляді навчальної діяльності, що містить такі компоненти:

А. Навчальні матеріали для формування розуміння студентами цілей та завдань реферування. Вміти реферувати означає знати та розуміти призначення реферату, його побудову та структуру, а також правильно використовувати мовні засоби оформлення структурних частин реферату. Зазвичай навчання реферування тексту за фахом починається зі з'ясування цілей та завдань майбутньої роботи, після чого студентам пропонується прочитати зразки рефератів та виявити ознаки, що характерні для реферату. Студенти також опрацьовують інформацію про мовні засоби, що оформлюють реферат-резюме та реферат-огляд. Запропоновані матеріали містять смислові компоненти наукового тексту та мовні засоби вираження для написання реферату.

Б. Завдання для виконавчої частини, які складаються із завдань, що спрямовані на формування навичок і вмінь вибору та використання мовних засобів, відповідних реферативному жанру, та завдань, що створені задля формування навичок і вмінь здійснювати інформативний аналіз та синтез наукової статті.

В. Навчально-методичний матеріал для самоконтролю – це зразки рефератів текстів за фахом, які студент може прочитати вже після самостійного написання реферату та порівняти свій реферат із рефератом-зразком.

Зважаючи на творчий характер реферативної діяльності, можливий також подальший викладацький контроль – коригування реферату викладачем, під час якого звертається увага на відповідність написаного реферату тексту за фахом, що реферується з урахуванням норм української мови.

Подібно до написання реферату-резюме, який характеризується відсутністю суб'єктивних думок, може бути організована робота з навчання написання реферату-огляду з кількох джерел, а також суб'єктивної частини

реферату, що передбачає вираження думки референта з приводу суджень автора наукової статті, що реферується.

Необхідно наголосити, що самостійна робота під час навчання реферування може бути аудиторна – під контролем викладача, й позааудиторна – з невідстроченим самоконтролем та відстроченим контролем викладача.

Отже, система завдань з навчання реферування текстів за фахом повинна забезпечити студентам-іноземцям економічного профілю можливість працювати самостійно й обирати оптимальний режим роботи, розвивати творчі здібності, формувати навички та вміння самостійної роботи з професійно орієнтованими текстами, що дуже необхідно майбутньому спеціалісту-економісту.

Література

1. Байдак Л.І. Методичні аспекти навчання студентів анотуванню та реферуванню професійно-орієнтованих текстів. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/2725/1B2.pdf> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Копилова О.В. Самостійна робота іноземних здобувачів вищої освіти з науковим текстом. *Scientific Collection «InterConf» (200): with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Progressive Science and Achievements» (May16-18, 2024; Doha, Qatar) / comp. by LLC SPC «InterConf».* Doha: Katara. NO. 200. 2024. С. 47–52. <https://doi.org/10.51582/interconf.2024.200>
3. Копилова О.В. Формування професійно орієнтованої комунікативної компетенції іноземних студентів економічного профілю засобами дистанційних технологій. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки.* Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. Вип. 34. С. 66–78. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-34-05>
4. Мацюк Г. Особливості формування українськомовної комунікативної компетентності іноземних здобувачів вищої освіти. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки.* Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2022. Вип. 40. С. 67–79. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2022-40-05>
5. Черновалюк І. Професійно орієнтована мовна підготовка іноземних здобувачів вищої освіти. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки.* Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2022. Вип. 41. С. 82–99. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2022-41-05>

*Маммедова Гьозел (Азербайджан)
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
медичний факультет, II курс, група МА-201*

*Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент,
доцент ЗВО кафедри мовної та профільної підготовки
Навчально-наукового інституту міжнародної освіти
ХНУ імені В.Н. Каразіна
Карпенко Надія*

ГІПОДИНАМІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СЕРЦЕВО-СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Стаття присвячена проблемі гіподинамії як загрозовій тенденції сьогодення. Узагальнено причини виникнення гіподинамії та способи її профілактики. З'ясовано вплив гіподинамії на серцево-судинну систему людського організму. Звернено увагу на необхідність формування культури рухової активності як важливого чинника збереження здоров'я.

Ключові слова: гіподинамія, здоров'я людини, профілактика, серцево-судинні захворювання, серцево-судинна система, фізична активність.

У 2024 році Всесвітня організація охорони здоров'я в Європі проаналізувала стан здоров'я та захворюваності населення 53 країн, зокрема України, Великої Британії, Казахстану, Ірландії, Боснії та Герцеговини, Азербайджану тощо. Згідно з цим дослідженням серцево-судинні захворювання посідають перше місце серед причин смертності населення в більшості економічно розвинених країнах світу [4].

Як відомо, до серцево-судинних захворювань призводять різні фактори внутрішньої та зовнішньої етіології, а саме: спадковість, напружений ритм життя, нервово-психічний стрес, низька фізична активність, надлишкова маса тіла, професійні захворювання, нестача відпочинку та повноцінного харчування, шкідливі звички.

Особливу небезпеку для серцево-судинної системи становить гіподинамія – малорухливий спосіб життя, який переходить у патологічний стан, призводячи до різноманітних порушень функцій органів та систем людського організму. Факти засвідчують, що ризики виникнення серцево-

судинних захворювань значно збільшуються при гіподинамії. Актуальність теми статті визначає те, що вона присвячена розгляду гіподинамії як поширеного небезпечного явища сьогодення.

Активний розвиток гіподинамії в сучасному суспільстві зумовлений урбанізацією та технічним прогресом. Це виявляється в тому, що в сучасної людини немає нагальної потреби багато рухатися [2]. Як зазначають дослідники, більшість населення у зв'язку з умовами праці та побуту не виконує потрібного для збереження здоров'я обсягу фізичного навантаження [5: 183]. Тривала нестача рухової діяльності негативно впливає на функціональний стан організму, призводячи до розвитку різних захворювань, зокрема й серцево-судинних.

До найбільш поширених причин гіподинамії належать такі: неправильний спосіб життя; відсутність фізичної активності; нестабільний психоемоційний стан; сидяча робота; шкідливі звички; інвалідність, захворювання, травми, що обмежують або навіть унеможливають рух. Унаслідок цих чинників значно підвищується ризик розвитку серцево-судинних захворювань.

Гіподинамія негативно впливає на роботу серцево-судинної системи: послаблює серцевий м'яз, уповільнює кровообіг, підвищує ризик атеросклерозу, гіпертонії, інфарктів та інсультів тощо. При гіподинамії порушується кровопостачання всіх органів, звужуються найдрібніші артеріальні й венозні судини, зменшується кількість функціональних капілярів у тканинах, змінюється стан центральної нервової системи, виникає астеничний синдром, який виявляється у швидкій втомлюваності та емоційній нестійкості [1].

Брак фізичної активності призводить до атрофічних змін у м'язах, кістковій тканині, порушення обміну речовин, зниження синтезу білка. Гіподинамія несприятливо позначається на роботі головного мозку, виникає головний біль, безсоння, погіршується пам'ять, концентрація уваги, уповільнюється процес мислення, превалює емоційна неврівноваженість [1].

У зв'язку з цим виникають різні патології в роботі органів і систем людського організму.

Симптоматика гіподинамії може мати різний перебіг і проявлятися поступово. Поширеними симптомами гіподинамії є такі: хронічна втома; дратівливість; швидка стомлюваність; слабкість м'язів; задишка; порушення сну; апатія; підвищення або зниження апетиту; часті головні болі, погіршення пам'яті; поколювання в ногах; набряки під очима; блідість і сухість шкіри [1; 2]. Саме тому при гіподинамії діагностується ожиріння, стрибки ваги, перепади настрою, остеохондроз, апное, аритмія, гіпертензія, погіршення загального стану здоров'я.

З огляду на те, що гіподинамія не є хворобою, вона потребує не лікування, а коригування способу життя, зокрема наявності регулярних фізичних навантажень. Змінивши свій спосіб життя, можна позбутися симптомів гіподинамії. Основна умова профілактики гіподинамії – це щоденна фізична активність, необхідна для правильного функціонування тіла та організму. Фахівці рекомендують систематично підтримувати рухову активність відповідно до віку, фізичних можливостей та стану здоров'я людини. Також важливо стежити за вагою та харчуванням, не мати шкідливих звичок, що посилюють негативний вплив гіподинамії на серце й судини.

Основними способами профілактики гіподинамії є такі: регулярна фізична активність; прогулянки на свіжому повітрі; чергування розумового та фізичного навантаження; своєчасне лікування соматичних захворювань; корекція надмірної ваги; збалансоване харчування; формування корисних звичок [1; 3]. Активний спосіб життя сприяє зміцненню здоров'я, покращенню настрою та підвищенню загальної працездатності, запобігає ризику виникнення серцево-судинних захворювань.

Отже, недостатня фізична активність є надзвичайно важливою проблемою сучасного суспільства. Порушення рухової активності людини може стати причиною розвитку гіподинамії.

Гіподинамія особливо небезпечно впливає на серцево-судинну систему, яка має вирішальне значення для підтримання життєдіяльності організму. Малорухливий спосіб життя призводить до недостатнього навантаження на серцевий м'яз. Унаслідок відсутності регулярних фізичних навантажень можуть виникати серцево-судинні захворювання, оскільки серце стає слабшим і менш ефективним у перекачуванні крові.

Для профілактики гіподинамії людині треба збільшити рухову діяльність, приділяючи увагу регулярним тренуванням, активному відпочинку та дотриманню здорового способу життя.

Література

1. Білотіл Н. Гіподинамія: все, що варто знати про сучасну «хворобу». URL: <https://hubz.ua/news/gipodynamiya-vse-shho-var-to-znaty-pro-suchasnu-hvorobu/>
2. Гіподинамія – хвороба нерухомого способу життя: інформаційний бюлетень. URL: <https://dniprophc.com.ua/wp-content/uploads/2021/10/Hypodynamia.pdf>
3. Дикун І.Й. Вплив гіподинамії на загальний стан здоров'я людини. К.: Основа, 2013. 134 с.
4. Коваленко А. Кожен шостий не доживає до 70 років: ВООЗ опублікувала звіт про здоров'я та причини смерті європейців. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/yaka-serednya-trivalist-zhittya-v-yevropi-ta-poshireni-prichini-smerti-dani-vooz-306623/>
5. Семенко Л.В., Корчан Н.О. Вплив гіподинамії на функціональний стан організму. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі»: XXII Каришинські читання* (м. Полтава, 21-22 травня 2015 р.). С. 183–184.

*Мірішлі Файз Рефіз (Азербайджан)
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
юридичний факультет, III курс, група ЮМП-32*

*Науковий керівник – старший викладач ЗВО
кафедри мовної та профільної підготовки
Навчально-наукового інституту міжнародної освіти
ХНУ імені В.Н. Каразіна
Іванова Тетяна*

ВАЖЛИВІСТЬ ЗНАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ ЮРИСТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Стаття присвячена верховенству права. Однак для ефективного застосування верховенства права необхідним є знання англійської мови. Англійська мова є спільною мовою міжнародного спілкування. На практиці англійська мова успішно використовується в правовій державі.

Ключові слова: *англійська мова, верховенство права, міжнародне право.*

Україна активно вступає в процес євроінтеграції, що надає багато можливостей для українських громадян. Зокрема, мова може йти про безвізовий режим, який забезпечує свободу пересування українських громадян. Інтеграція також позитивно впливає на право здобувати освіту в державах-членах ЄС і реалізувати своє право на доступ до інформації. Усі ці права є частиною єдиного поняття – верховенства права.

Реалізація цих прав потребує залучення певних категорій факторів. До них належать фінансові, правові та організаційні фактори. Однак для ефективного застосування верховенства права необхідним є знання англійської мови. Англійська мова є спільною мовою міжнародного спілкування. На практиці англійська мова ефективно використовується в правовій державі. Крім того, сучасна глобалізація робить проблему вивчення іноземних мов ще більш актуальною в реальності. Глобалізація розвиває та зміцнює соціальні зв'язки та міжнародне спілкування між громадянами різних країн. Вивчення іноземних мов, зокрема англійської, є одним із основних факторів економічного, соціального та культурного прогресу суспільства. Крім того, в сучасних умовах

ми постійно спостерігаємо поглиблення не лише соціальних і культурних зв'язків, а й міжнародного співробітництва. Це означає, що фахівець повинен мати не тільки професійні навички та відповідну освіту, а й отримати мовну підготовку для подальшої роботи. Це допоможе прискорити та покращити їхній кар'єрний ріст, обмінятися досвідом із закордонними колегами та реалізувати нові ідеї у своїй країні на основі іноземних досліджень.

Сучасна юриспруденція характеризується стрімким зростанням конкуренції в цій сфері. Це означає, що нові юридичні компанії створюються на регулярній основі. Глобалізація, як зазначалося вище, сприяє залученню іноземних партнерів до вітчизняного бізнесу в різних сферах. Саме тому юридичні фірми та юристи розширюють спектр своїх послуг. У контексті залучення іноземних компаній та інвесторів перевагою є надання юридичних послуг мовою основних партнерів. Загальновизнано, що англійська є міжнародною мовою. У зв'язку з цим більшість роботодавців вимагають від кандидатів на посади не лише відповідну освіту, а й володіння англійською на високому рівні. Адже знання законодавства та юридичної практики не гарантують точного та чіткого розуміння юридичних документів, написаних англійською мовою. Знання спеціальних юридичних термінів допоможе зробити переклад і вирішення завдань більш ефективним.

Повертаючись до теми верховенства права, слід зазначити, що останнє має значний вплив на суспільство. Верховенство права завжди було під загрозою в усіх цивілізованих країнах, а особливо в Україні, де проблема зміцнення та збереження державності сьогодні є надзвичайно актуальною. Людина, її права і свободи є найвищою цінністю в Україні та інших країнах. Закріплення цього принципу лише підтверджує цю тезу.

Перш за все, верховенство права проголошено статтею 8 Конституції України [1]. Саме ця стаття закріплює дію цього принципу в Україні, а також найвищу юридичну силу самої Конституції. Крім того, 31 жовтня 1995 року Україна стала членом Ради Європи. Відповідно, у статті 3 Хартії зазначено, що кожен член Ради Європи зобов'язаний визнавати та визначати верховенство

права [2]. Доцільно згадати рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 р. у справі № 1 33/2004 [3]. У цьому рішенні закріплено сутність правової держави, яка виявляється в пануванні права в суспільстві. Крім того, однією з особливостей верховенства права є те, що цей принцип не обмежується внутрішнім законодавством конкретної держави. Верховенство права складається з інших важливих регуляторів, зокрема моралі та традицій. Це стає можливим завдяки культурному розвитку суспільства. Таке визначення не дозволяє ототожнювати правову державу з правом – воно виходить за межі окремої держави. З огляду на це можна припустити, що знання юристом англійської мови дає змогу глибше та ефективніше реалізовувати верховенство права. Це проявляється у спілкуванні юристів з інших країн для вирішення конкретних нагальних питань, оскільки верховенство права не може обмежуватися внутрішнім законодавством. Знання англійської мови забезпечує правильне тлумачення та застосування міжнародного права та обмін досвідом між юристами-практиками.

Отже, нині верховенство права є не лише суто декларативним принципом, викладеним у міжнародних та вітчизняних документах, а й дієвим практичним інструментом у реаліях сьогодення. Глобалізація та євроінтеграція в контексті України роблять знання доступної для всіх міжнародної мови – англійської – важливим чинником реалізації верховенства права.

Література

1. Конституція України: №254к/96-ВР. URL: Закон від 28.06.1996 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Статут Ради Європи від 05.05.1949. Збірник чинних міжнародних договорів України. 2006. № 5. Книга 2. Ст. 1270.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про відповідність статті 69 КАС України Конституції України (конституційність) (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004 р. №15 рп/2004 у справі №1 33/2004. Офіційний вісник України. 2004. № 45. 2975 ст.

*Пащенко Злата (Україна)
Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка,
Навчально-науковий інститут філології та історії,
II курс, група 23-У*

*Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри української мови,
літератури та методики навчання
Навчально-наукового інституту філології та історії
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Кузнецова Галина*

РИТОРИКА ЖИТТЄВОГО ДИСКУРСУ СЬОГОДЕННЯ: У КРИЗОВИХ УМОВАХ МИСЛІТЬ І ДІЙТЕ ПОЗИТИВНО

У статті схарактеризовано особливості подолання в сучасному сьогоденні складних життєвих ситуацій в умовах кризи та невизначеності; окреслено сутність поняття «риторика життєвого дискурсу сьогодення»; досліджено вплив негативних думок на стан людини, узагальнено причини виникнення їх; проаналізовано закони, керування якими дає змогу особистості управляти думками, визначати закономірності та позитивний динамізм ментальної сфери.

Ключові слова: риторика життєвого дискурсу сьогодення, негативні думки, позитивні емоції, думкоформи, життєстійкість.

Поняття «риторика» та «дискурс» є полісемантичними й багатогранними, оскільки пояснюються багатодисциплінарно (лінгвістикою, логікою, філософією, етикою, еристикою, психологією, юриспруденцією, теорією комунікації, соціологією, соціолінгвістикою тощо). Сутність термінів охоплює семантичне ядро, або інтенціонал значення, а також метафорично конотовані семи, коли в словах простежується коокурентний (лексично сполучуваний) зміст. Складений термін «риторика життєвого дискурсу сьогодення» можна пояснити як стан, поведінку людини в певній життєвій ситуації, соціальній сфері, що характеризується змінністю, невизначеністю і передбачає особистісне регулювання.

У нинішніх кризових умовах війни та економічної нестабільності кожен із нас проживає власне життя в підвищеному стресі, із значним рівнем невизначеності, страху, що мимоволі спонукає до підсвідомого та постійного переосмислення певних ситуацій, пошуку оптимального варіанту дій. Людина

перебуває в стані страхів, нерішучості, недовіри, її огортає життєва риторика постійного динамізму, хвилювань, перепаду емоцій, хоча глибоко в душі живе віра в успіх, перемогу позитивного настрою. Процес постійного переживання стресу, розчарувань через невизначеність, аналіз та переусвідомлення негативних подій, почуттів тривожності, суму може мати такі наслідки: підвищений рівень тривожності сприяє формуванню надмірної обережності; високий рівень щоденного стресу сприяє пильності; поточна переповненість навколишнього світу негативними новинами сприяє порушенню поточної стресостійкості.

Кендіс Перт, доктор молекулярної біології та автор популярної книги «Молекули емоцій», уперше науково обґрунтувала, як негативні думки можуть призводити до хвороб. Варто людині сказати що-небудь або про щось подумати, як нейропептиди – біологічно активні сполуки – починають подорожувати її організмом. Хімічні речовини, що виділяються під впливом негативних емоцій – роздратування, злості, образи – отруюють її тіло. Коли людина живе в мареві негативних думок, «вона виснажує свою імунну систему і може захворіти. Коли ж думки сповнені таких почуттів, як любов, спокій і щастя, то нейропептиди починають виробляти інші хімічні речовини, які підсилюють опірність організму» [2], – вважає вчена. Натомість відомий науковець Олександр Свіяш – директор тренінгового психологічного центру відзначає, що коли людина страждає від негативних думок, то емоційні енергії починають вирувати в її тілі, створюючи згустки, які називаються думкоформами. «Негативні думкоформи скупчуються в мозку, починаючи впливати на рух енергій уже в енергетичному тілі. У русі потоків ефірної енергії виникає порушення, і замість спокійного і рівного протікання з'являються провали, застої, завихрення та інші нездорові спотворення в енергетиці людини. Деякі клітини або цілі органи не доотримують потрібну кількість життєвих сил і починають хворіти. А спотворення енергетичного характеру відбивається на фізичному тілі людини через різні хвороби» [3].

Означений потік думок сконцентровує нас на певні дієві кроки та спонукає до виформування життєстійкої поведінки.

Перший крок – усвідомлення. На нашу думку, варто навчитися контролювати формування негативних думок та емоцій: від початку їх зародження і до процесу їх наростання. Якщо помічаємо, що певна негативна подія постійно відтворюється в думці, треба усвідомити, що такий мисленнєвий процес – це своєрідна «жуйка-загроза», носій шкоди для емоційного стану та фізіологічного здоров'я. Навчимося позбавлятися такої «мисленнєвої жуйки». Другий крок – кардинальна зміна поточної діяльності: можна просто піти прогулятися, із кимось порозмовляти на нейтральні теми, прийняти теплий душ, переглянути позитивний кінофільм, почитати художні твори, зателефонувати друзям, проаналізувати життям перевірені сугестивні генетиви, як-от: «усі життєві труднощі зможемо успішно подолати», «моя свідомість могутня у творенні позитивних емоцій», «я в це свято вірю, це буде реальністю мого щасливого життя», «імпульси моїх думок, моєї свідомості позитивні і непоборні» тощо.

Відомий психолог Луїза Хей понад 30 років тому без допомоги лікарів шляхом «прощення, правильного харчування, розслаблення і очищення» зуміла самостійновилікуватися від тяжкої хвороби. Вона стверджує: «Коли ви в щось вірите, це стає реальністю для вас <...>. Коли ви вірите, що любов переповнює світ, я люблю і люблять мене, коли ви від заходу до світанку і від світанку до заходу повторюєте цю фразу, то саме так і складеться ваше життя, і ви будете справді це відчувати. І навпаки <...>» [1].

За своєю сутністю позитивне мислення – це віра в успіх. Зрозуміло, що від особистості не можна вимагати стабільної життєрадісності. Ідеться про те, що життєрадісність має ґрунтуватися на несхитному прагненні віри в щастя, упевненості в собі. Позитивізм, на наше міркування, – не чародійна паличка, яка має здатність позбавляти абсолютно від усіх проблем. Отже, основою успіху є терпіння, наполегливість та оволодіння методами самоуправління. Не варто чекати швидких успіхів, інакше будь-яка, навіть найменша, невдача

приведе до стресу та загальмує увесь оздоровлювальний процес. Однак, стійка віра в кінцевий успіх на засадах позитивного мислення – це шлях до здорового, щасливого та нового життя. Під час виформовування риторики життєвого дискурсу, власного механізму позитивного мислення та позитивних діянь, варто орієнтуватися на ментальність думки, адже розумова енергія, що зосереджена у вигляді міркувань, має значну потужність, при цьому кожна думка має різний вплив. Здатність управляти власними думками дається кожній людині від народження, лише треба не втратити цю здатність протягом життя. Безсумнівно, наша доля, життєва риторика здебільшого визначається власними думками. Це яскраво вивищують та оприявнюють споконвічні українські ідіоми: «посієш думку – пожнеш вчинок, посієш вчинок – пожнеш звичку, посієш звичку – пожнеш долю», «доля сміливого любить», «кому весело на серці – той увесь вік щасливий», «щастя інколи покидає, а віра й надія – ніколи», «посидь, смутку, в кутку, а я піду радості-щастя шукати», «не потурай журбі, бо вона тебе ножем під серце, ти їй – під носа перцю» тощо.

Варто зазначити, що управління думками ґрунтується на сутності законів, які визначають закономірності нашої ментальної сфери, із-поміж них:

1) Закон контролю (регламентує особисте ставлення людини, контроль власного життя, вплив на нього внутрішніх і зовнішніх сил). 2) Закон причини та наслідку (регламентує, що кожен наслідок у житті має власну причину; стверджує, що в житті немає нічого випадкового, ми живемо в упорядкованому Всесвіті і це треба розуміти). 3) Закон віри (урегульовує співвідношення віри і реальності; адже особисті переконання фактично формують тунель зору особистості, редагують вхідну інформацію та відкривають те, що відповідає рішенням, вчинкам). 4) Закон очікувань (скеровує людину на те, що не обов'язково можна все омріяне одержати від життя, а лише те, чого очікуєш від нього. Особистісні очікування здійснюють потужний невидимий вплив на справдження мрій, досягнення успіху). 5) Закон притягання (стверджує те, що людина – живий магніт. Людина залучає до свого життя людей та ситуації, які мають перебувати в гармонії з її особистісними думками). 6) Закон ментальної

еквівалентності регламентує матеріалізування мислення, думок. 7) Закон практики (спонукає сповідувати істину: кожна повторювана думка стає новою звичкою. А тому – можна виробити будь-яку бажану звичку. Людина може стати такою, якою забажає, адже можна дисциплінувати власні думки та дії таким чином, щоб вони узгоджувалися з новими особистими ідеалами та трансформувалися в нові особистісні звички). 8) Закон підсвідомої діяльності (регламентує, що кожна думка чи ідея приймається підсвідомістю за істину та негайно береться до роботи щодо втілення її в реальність). 9) Закон концентрації (стверджує: все, про що людина думає зосереджено, обов'язково стає складником її життя). 10) Закон підстановки (регламентує, що свідомість здатна витримувати лише одну думку в кожен момент часу, тому можна змінювати думки цілеспрямовано, продукуючи позитивні й витісняючи негативні) [4]. Означені життєві закони-правила дають змогу людині завжди контролювати власний ментальний стан, здоров'я, успішно вибудовувати життєву риторику позитивізму.

Отже, людська свідомість ніколи не пустує, вона завжди наповнена, тому за допомогою закону підстановки є ймовірність замінити негативну думку на позитивну. Я-концепція передбачає, що якщо замінити уявлення, переконання та установки в будь-якій сфері власного життя, особистість розпочне негайно змінюватися сама. Особистісні очікування, відношення, ставлення, поведіння та результати – усе це зазнає трансформації. Особистісне налаштування на позитивне мислення, дії спонукає до: усвідомлення матеріальності думок та спроможності управляти ними; усвідомлення потреби зміни негативної Я-концепції; формування нового образу – програмування підсвідомості, управління думками; коригування особистої поведінки згідно з новим образом, що окреслює нову риторику життєвого дискурсу сьогодення і майбуття.

Література

1. Луїза Хей Зціли себе сам. Змінюй думки – змінюй себе. Видавництво «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 192 с.

2. Негативні думки – причина хвороб і депресії. URL: <https://www.epochtimes.com.ua/zdorovyi-sposib-zhyttya/negatyvni-dumkyprychyna-hvorob-i-depresi-71817> (дата звернення: 20.03.2025 р.).
3. Свіяш О. Розумний світ. Як жити без лишніх турбот. URL: https://www.google.com.ua/books/edition/%D0%A0%D0%B0%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BC%D0%B8%D1%80_%D0%9A%D0%B0%D0%BA_%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%8C/Ym4UEAAAQBAJ?hl=ru&gbpv=1&printsec=frontcover (дата звернення: 20.03.2025 р.).
4. Як навчитися позитивно мислити: 10 правил. URL: <https://medium.com/way-to-yourself/10-steps-6338d6fabca0> (дата звернення: 20.03.2025 р.).

Порох Тетяна (Україна)
Національний університет «Одеська юридична академія»,
факультет журналістики, IV курс, 412 група

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»
Іванова Наталія

ПОЕТИКА ФРАНСІСКО ДЕ КЕВЕДО В ЦИФРОВОМУ ФОРМАТІ: ОСВІТНІЙ КОНТЕНТ МАРКО МОРРЕТТА

У статті досліджено можливості використання цифрових освітніх ресурсів у процесі викладання іспанської літератури барокової доби. Аналіз контенту плейлиста *Siglo de Oro* YouTube-каналу Марко Морретта *LENGUA Y LITERATURA ESPAÑOLA* дає змогу простежити, як творчість Франсіско де Кеведо – представника концептизму в епоху бароко – може бути ефективно представлена у форматах, адаптованих до потреб сучасного здобувача вищої освіти.

Ключові слова: Франсіско де Кеведо, бароко, концептизм, іспанська література, цифрова педагогіка, Марко Морретта.

Бароко в іспанській літературі XVII століття стало епохою складності та контрастів, яка відзначилася зміною поглядів на світ і людину [3: 19]. Саме поняття «бароко», що має витоки в італійському *barocco* (хімерний, незвичний) та португальському *perrola barroca* (перлина неправильної форми), метафорично передає складність цієї культурної епохи, символізує характерну

для доби неоднозначність і суперечливість [2: 210]. Попри спадкоємність із гуманістичними ідеалами Ренесансу, бароко формує власну парадигму, позначену глибоким песимізмом, спричиненим політичними й соціальними кризами в Іспанії [1: 251].

Серед представників барокової доби особливої уваги заслуговує Франсіско Гомес де Кеведо і Сантібаньєс Вільєгас: його поетика, побудована на концептуальному загостренні образу, розкриває глибини людської екзистенції через зіставлення тіла й душі, життя й смерті, кохання й розпаду [3: 21].

У сучасному освітньому просторі, де цифрові технології дедалі активніше формують нову педагогічну реальність, постає завдання актуалізувати літературну спадщину в нових форматах. Ці ресурси стають «містком» між класикою та сучасністю, особливо у випадку складних тем, як-от поезія іспанського бароко. Одним із перспективних напрямів є використання **освітніх автентичних відеоресурсів**, зокрема YouTube-каналів, які забезпечують **якісний аналіз творчості письменників минулого**, таких як Франсіско де Кеведо. Саме в цьому поєднанні – класичної спадщини та цифрових форматів – вбачаються нові горизонти для сучасної гуманітарної освіти.

У контексті сучасних трансформацій освітнього процесу, пов'язаних із цифровізацією, YouTube-канал Марко Морретта (**Marco Morretta**) *LENGUA Y LITERATURA ESPAÑOLA* [4] є прикладом ефективного використання цифрових ресурсів для навчання іспанської мови та літератури. Цей канал створено 16 травня 2013 року, і станом на 2025 рік він налічує **понад 6 650 підписників, 112 відео**, а загальна кількість переглядів перевищує **876 тисяч**. Наведені кількісні дані підкреслюють актуальність теми для сучасних глядачів, які шукають нові підходи до вивчення класичних авторів.

Створений фахівцем у галузі іспанської як іноземної мови, зазначений YouTube-канал пропонує авторські навчальні матеріали, орієнтовані як на викладачів, так і на учнів різного рівня підготовки в межах автономного, дистанційного або змішаного навчання («для студентів і викладачів іспанської мови та літератури з корисними матеріалами для вивчення, повторення та

поглиблення» / пер. з ісп.) [4], тобто забезпечує дистанційний доступ до якісного навчального контенту та підтримує інтерактивне вивчення літератури шляхом аудіовізуалізації складних тем.

Плейлист *SIGLO DE ORO* YouTube-каналу Марко Морретти, що складається з 13 тематичних відео, присвячених ключовим постатям іспанської літератури XVII століття, зокрема Франсіско де Кеведо, Гонгори, Лопе де Веги та Кальдерона де ла Барки, та має понад 5 000 переглядів, репрезентує потужний цифровий ресурс для вивчення іспанської літератури Золотого століття [9]. У межах цього циклу окрему увагу присвячено творчості Франсіско де Кеведо, представника іспанського бароко, чия поетика є втіленням ідеологічних, стилістичних і філософських тенденцій XVII століття.

У подальшому розглянемо чотири відеоматеріали, які відзначаються чіткою навчальною метою та демонструють, як культурні коди епохи Кеведо адаптуються через цифрові формати для інтеграції в сучасні освітні практики.

Одним із найбільш інформативних відео є «*Francisco de Quevedo – vida, estilo y obras*» («Франсіско де Кеведо – життя, стиль і творчість») тривалістю 10 хвилин 58 секунд, яке зібрало понад 22 000 переглядів на платформі YouTube. Основна увага зосереджена на огляді біографічних даних письменника, аналізі ключових етапів його творчості, а також на розкритті особливостей стилю концептизму, який домінував у його поезії та публіцистиці. Відео унаочнює риси цього напрямку – інтелектуальну насиченість, парадоксальність мислення, афористичність та глибину смислових конструкцій (*Рис. 1*) [5].

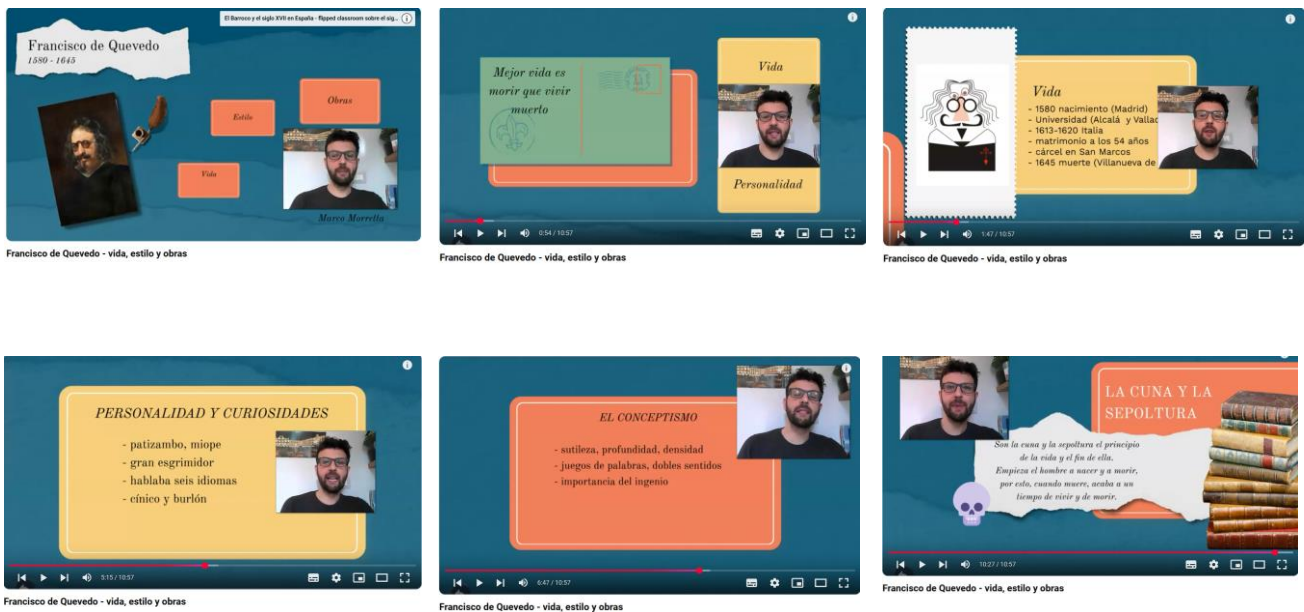

Рис. 1. Відео «Francisco de Quevedo – vida, estilo y obras»

Освітнє відео «*Quevedo: Amor constante más allá de la muerte*» («Постійне кохання за межами смерті») (8 хв 6 с, понад 9,7 тис. переглядів) пропонує поетичний і філософський аналіз одного з найглибших творів Кеведо, що втілює мотив вічного кохання й постбарокової уяви про безсмертя душі [6].

Інтерпретацією короткого, але глибоко стилізованого тексту в межах цифрового середовища є відео «*Quevedo: "A un hombre de gran nariz"*» (тривалість – 5 хв 8 с, понад 9,8 тис. переглядів). У ньому розглядається один із найвідоміших сатиричних текстів Франсіско де Кеведо – сонет, присвячений постаті з «видатним» носом, який, за історичними припущеннями, адресовано його поетичному опоненту Луїсу де Гонгору. У межах відео послідовно досліджено літературно-історичний контекст написання твору, а також поетичну структуру, стилістичні засоби й механізми комічного. У відео підкреслюється здатність Кеведо поєднувати

Quevedo: "A un hombre de gran nariz"

Рис. 2. Відео «Quevedo: "A un hombre de gran nariz"»

естетичну витонченість із гострою критикою, що відображає загальні тенденції іспанського концептизму (Рис. 2) [7].

Відео «*Quevedo y Góngora – dos poetas del Barroco*») тривалістю 11 хвилин 25 секунд (понад 7 800 переглядів) зосереджує увагу на двох найяскравіших постатях цієї епохи. У межах аналізу акцентовано дві провідні стилістичні течії доби: концептизм як глибоко інтелектуальний і лаконічний стиль Франсіско де Кеведо та культеранізм (культизм), що домінує в поезії Луїса де Гонгори, з притаманною йому пишністю мови та ускладненою метафорикою. Порівнюються авторські поетики, тематичні акценти, а також естетичні позиції двох авторів у межах барокового дискурсу. Унікальність відео полягає в тому, що воно створене як частина **студентського проєкту (ELE)**, що підкреслює його **методичну інноваційність** у контексті цифрової трансформації гуманітарної освіти [8].

Отже, YouTube-канал Марко Морретта (**Marco Morretta**) *LENGUA Y LITERATURA ESPAÑOLA* функціонує як ефективний цифровий освітній інструмент, що не лише відповідає викликам цифрової доби, а й активно сприяє вирішенню методичних проблем викладання іспанської літератури. Досліджений YouTube-канал слугує актуальним доповненням до традиційних форм навчання, демонструючи, як цифрові платформи можуть сприяти глибшому осмисленню творчої спадщини класиків. Його використання підтримує формування нової цифрово-гуманітарної компетентності, яка є ключовою для підготовки майбутніх філологів в умовах модернізації сучасної вищої освіти.

Література

1. Мілянська Н.Р. Зарубіжна література. Тернопіль: Астон, 2021. 295 с.
2. Ніколенко О.М., Зуєнко М.О., Стороха Б.В. Зарубіжна література. Київ: Грамота, 2016. 288 с.
3. Рязанцева Т. Анаморфоза й екфразис у метафізичній поезії XVII-XX ст. *Збірник наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України* / ред. Гундорова Т.І., Сиваченко Г.М. Київ, 2018.
4. MARCO MORRETTA. *LENGUA Y LITERATURA ESPAÑOLA*. URL: <https://www.youtube.com/@marcomorretta2520> (Consulta: el 25 de marzo de 2025).
5. MARCO MORRETTA. *LENGUA Y LITERATURA ESPAÑOLA*. Francisco de Quevedo – vida, estilo y obras.

- YouTube, 2021. URL: https://youtu.be/1XP6aRaAib4?si=2Flja_qcFfJ_TdMH (Consulta: el 25 de marzo de 2025).
6. MARCO MORRETTA. *LENGUA Y LITERATURA ESPAÑOLA*. Quevedo: "Amor constante más allá de la muerte". YouTube, 2021. URL: <https://youtu.be/uL63zNV3ztc?si=LxjEEFFfkUzrG-au> (Consulta: el 25 de marzo de 2025).
7. MARCO MORRETTA. *LENGUA Y LITERATURA ESPAÑOLA*. Quevedo: "A un hombre de gran nariz". YouTube, 2021. URL: https://youtu.be/crF_Rt8VBwU?si=pW1rA_TgI2qWe5jX (Consulta: el 25 de marzo de 2025).
8. MARCO MORRETTA. *LENGUA Y LITERATURA ESPAÑOLA*. Quevedo y Góngora – dos poetas del Barroco. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Eu3pQ1nb_7s&list=PLJecqrS3gObq0JgWtjv-XhrPgPbpO0grJ&index=2 (Consulta: el 25 de marzo de 2025).
9. MARCO MORRETTA. *LENGUA Y LITERATURA ESPAÑOLA*. Siglo de Oro. Плейлист. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLJecqrS3gObq0JgWtjv-XhrPgPbpO0grJ> (Consulta: el 25 de marzo de 2025).

Sasaki Mineki (Japan)

*V.N. Karazin Kharkiv National University,
Faculty of Medicine, 5th year, group MA-501*

*Scientific supervisor – Alina Yashchenko,
Senior Lecturer,
Department of Language and Professional Training
Institute of International Education for Study and Research of
V.N. Karazin Kharkiv National University*

THE JAPANESE EDUCATION SYSTEM: STRUCTURE, CHARACTERISTICS, AND CHALLENGES

This thesis discusses the structural framework of the Japanese education system, its salient characteristics, and the multifaceted challenges it currently confronts. The analysis encompasses governmental policies, the sequential stages of schooling, pedagogical approaches employed, international comparative perspectives, and identified systemic issues.

Keywords: Japanese education, schooling system, curriculum, pedagogical approach, educational challenges, international comparison, demographic trends.

1. Introduction

The Japanese education system has garnered significant international attention due to its perceived contribution to Japan's modernization and economic development. Characterized by its emphasis on discipline, diligence, and the pursuit

of high academic standards, it has cultivated a population notable for its high literacy rates and strong work ethic. This emphasis has historically been seen as a key factor in Japan's rapid industrialization and post-war economic recovery. However, the system is not without its complexities and challenges. This thesis aims to provide a comprehensive analysis of the system's structure, explore its distinctive features, and critically examine the challenges it faces in the contemporary context, considering both its historical successes and the pressures of a rapidly changing global environment [2].

2. Structure of the Japanese Education System

The Japanese education system is formally structured around a 6-3-3-4 model, comprising six years of elementary school (*shōgakkō*), three years of lower secondary school (*chūgakkō*), three years of upper secondary school (*kōkō*), and four years of university (*daigaku*). Compulsory education spans nine years, encompassing elementary and lower secondary schooling. This mandatory period ensures that all citizens receive a basic education, providing a foundation for further learning and participation in society. Elementary education, spanning ages 6 to 12, focuses on establishing foundational academic skills, cultivating social behavior, and instilling moral values. The curriculum covers core subjects such as Japanese language, mathematics, science, and social studies. Beyond academics, elementary schools place a strong emphasis on developing social skills, cooperation, and responsibility. Activities such as cleaning the school and participating in group projects are integral to the daily routine. Lower secondary school, for students aged 12 to 15, builds upon the foundation laid in elementary education and prepares students for upper secondary school. In addition to the core subjects, students may begin to study English and are introduced to more specialized subjects. The emphasis on discipline and conformity continues, with students expected to adhere to school rules and participate in extracurricular activities. Although not compulsory, upper secondary school (ages 15 to 18) has a high enrollment rate of over 98%. It offers diverse tracks, including academic, vocational, and specialized courses. Academic tracks prepare students for university entrance exams, while vocational tracks provide training for

specific careers. Specialized courses may focus on areas such as arts or physical education. The upper secondary school years are a critical period for students as they make decisions about their future educational and career paths. Higher education in Japan includes universities, junior colleges, and colleges of technology. Universities offer four-year degree programs, while junior colleges typically offer two-year programs. Colleges of technology focus on technical education. University entrance examinations are highly competitive and exert a substantial influence on students' academic trajectories. The "examination hell" is a well-known phenomenon, reflecting the intense pressure students face to gain admission to prestigious universities [2].

3. Key Characteristics and Pedagogical Approaches

The Japanese education system is distinguished by several key characteristics and pedagogical approaches. From an early age, students are inculcated with the values of discipline, respect for authority, and the importance of diligent effort. Cleanliness, punctuality, and the cultivation of group harmony are highly valued. These values are seen as essential for both individual success and social cohesion. Moral education (*Doutoku*) constitutes a core component of the curriculum, designed to foster ethical conduct, social responsibility, and a strong sense of community. *Doutoku* classes explore topics such as empathy, cooperation, and respect for others. *Juku*, or cram schools, play a significant role in supplementing formal school education, particularly in preparing students for the rigorous demands of entrance examinations. This reflects the intense competition prevalent in the pursuit of higher education. *Juku* offer after-school and weekend classes, providing additional instruction and test preparation. The curriculum is characterized by a high degree of uniformity and standardization across the nation, ensuring a consistent educational experience throughout the country. This standardization is overseen by MEXT. Furthermore, collaborative learning and group activities are emphasized to cultivate teamwork skills and promote social cohesion among students. This approach is rooted in the cultural value of cooperation and the importance of group harmony [2].

4. Current Challenges

Despite its achievements, the Japanese education system is currently confronted with a range of significant challenges [1; 2; 3]. The intense emphasis on entrance examinations and academic achievement can engender considerable stress and mental health issues among students. The pressure to succeed can lead to anxiety, depression, and even suicide in extreme cases. Japan's declining birthrate has resulted in a decrease in the student population, posing challenges for school management and teacher employment. This demographic shift has significant implications for the future of the education system. The increasing forces of globalization necessitate the internationalization of the curriculum and the development of students' global competency to prepare them for participation in an interconnected world. There is a growing need for students to be proficient in English and have a broader understanding of global issues. Moreover, disparities in educational opportunities and outcomes persist due to socioeconomic factors and regional variations. Students from disadvantaged backgrounds may have limited access to resources such as *Juku* and extracurricular activities, putting them at a disadvantage [2].

5. Governmental Policies and Reforms

The Japanese government, through the Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT), has implemented various policies and reforms aimed at addressing these challenges. MEXT has undertaken curriculum reforms to foster critical thinking, problem-solving skills, and creativity, shifting away from a reliance on rote memorization. The goal is to cultivate students who are not only knowledgeable but also able to adapt to a changing world. Increased emphasis is being placed on enhancing English language education to improve students' communicative competence in a global context. The government recognizes the importance of English proficiency for Japan's future competitiveness. Technology is being integrated into educational settings to enhance the processes of teaching and learning. ICT is seen as a tool to personalize learning and engage students in new ways. Reforms are also being pursued to enhance the accessibility, diversity, and international competitiveness of higher education institutions. There is a focus on

making universities more attractive to international students and fostering collaboration with overseas institutions [2].

6. International Comparisons

International assessments, such as the Program for International Student Assessment (PISA) and the Trends in International¹ Mathematics and Science Study (TIMSS), provide valuable insights into the performance² of Japanese students in comparison to their international peers [1; 3]. While Japanese students generally demonstrate strong performance in these assessments [1; 3], ongoing discussions emphasize the need to cultivate 21st-century skills and effectively address the aforementioned challenges [2]. These assessments highlight both the strengths and weaknesses of the Japanese education system, providing valuable data for policymakers and educators [1; 3].

7. Conclusion

The Japanese education system has played a pivotal role in Japan's development. However, it faces significant challenges in the 21st century. Successfully addressing issues such as intense academic pressure, the demographic impact of a declining birthrate, and the imperative for greater internationalization is crucial to ensure that the system effectively prepares students for success in an increasingly complex and dynamic world. Ongoing reforms and policy initiatives undertaken by MEXT are essential to adapting the system to meet these evolving demands while preserving its inherent strengths. The future success of Japan depends on its ability to navigate these challenges and create an education system that is both effective and equitable [2].

References

1. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT). (Various years). *Various White Papers on Education and related publications*. URL: <https://www.mext.go.jp/en/>
2. OECD. (Various years). *PISA (Program for International Student Assessment) Reports*. URL: <https://www.oecd.org/pisa/>
3. IEA. (Various years). *TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) Reports*. URL: <https://www.iea.nl/studies/iea/TIMSS>

*Світлич Владислав (Туркменістан)
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
юридичний факультет, II курс, група ЗЮМП-22*

*Науковий керівник – старший викладач ЗВО
кафедри мовної та профільної підготовки
Навчально-наукового інституту міжнародної освіти
ХНУ імені В.Н. Каразіна
Копилова Олена*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МИСТЕЦТВО

У статті розглядається взаємодія між штучним інтелектом (ШІ) і творчим процесом у мистецтві, аналізуються переваги та обмеження використання штучного інтелекту в мистецьких практиках, способи залучення ШІ до творчого процесу. Звертається увага на проблеми етики та безпеки, пов'язані з використанням штучного інтелекту.

Ключові слова: мистецтво, нейронні мережі, творчий процес, штучний інтелект.

Останнім часом штучний інтелект (ШІ) набуває все більшого значення в різних сферах, зокрема в мистецтві. Відомо, що сучасні алгоритми генеративних нейронних мереж здатні створювати живопис, музику, поезію та інші форми мистецтва. Однак питання про те, чи може штучний інтелект замінити творчість людини, залишається предметом обговорення серед науковців, митців і філософів. Провідною проблемою в дослідженнях штучного інтелекту є саме проблема творчості. Відповідь на це питання потребує глибокого аналізу природи творчості та ролі, яку ШІ може відігравати в мистецькому процесі.

Мета нашої статті – проаналізувати взаємодію між штучним інтелектом і творчим процесом у мистецтві, порівняти людську творчість та ШІ, а також показати переваги та обмеження використання ШІ у мистецьких практиках.

Багато робіт сучасних дослідників та митців присвячено застосуванню штучного інтелекту в мистецтві (В. Волинець, К. Ебчоглу, Дж. Зилінська, С. Ітон, Е. Перлман, Т. Совгира, Ю. Трач, А. Чібалашвілі та інші), ними ведуться дискусії як щодо доцільності й етичності використання штучного інтелекту в мистецтві та культурі, так і про те, чи може штучний інтелект бути не

лише інструментом митця, а й самостійним автором творів мистецтва.

Зазначимо, що творчий процес у мистецтві традиційно визначається як здатність створювати нові, оригінальні твори, які виражають індивідуальні переживання митця, його інтуїцію та емоції. Людська творчість є результатом складних когнітивних процесів, зокрема взаємодії свідомих і підсвідомих механізмів. Вона пов'язана з інтерпретацією світу, культурним контекстом, соціальними факторами та індивідуальним досвідом. Творчість людини є процесом, що складається з емоційного досвіду, рефлексії та особистісної інтерпретації. Автор-людина може створювати мистецькі твори, що мають глибокий символічний зміст і відображають його світогляд. У випадку використання штучного інтелекту творчість формується через обробку великих обсягів даних і виявлення закономірностей, тобто ШІ генерує нові твори, які базуються на основі заданих людиною в комп'ютерних програмах параметрів, що не мають насамперед емоційного забарвлення або глибокого смислового контексту. Машина може генерувати контент, але не здатна вкласти в нього емоційний зміст, що є характерним для людського мистецтва. «Штучному інтелекту важко поєднати своє існування з мистецтвом, оскільки машина не здатна відчувати та розуміти світ навколо себе» [1: 23].

З іншого боку, ШІ може бути потужним інструментом для творчих особистостей, надаючи нові ідеї, варіанти та інтерпретації, з якими митці можуть працювати та створювати твори, що об'єднують людську креативність та машинну точність.

Крім того, штучний інтелект може автоматизувати численні етапи творчого процесу, що значно прискорює створення мистецьких творів. Він може генерувати композиції, малюнки чи текст на основі заданих параметрів за короткий проміжок часу.

Використання штучного інтелекту в мистецьких практиках пропонує нові можливості для дослідження стилів мистецьких робіт. Завдяки здатності ШІ аналізувати величезні обсяги даних, він може створювати нові варіації стилів,

які раніше не були доступні людині. Це дозволяє дослідити нетрадиційні поєднання та відкриває нові горизонти для митців.

Ураховуючи переваги використання штучного інтелекту, його залучення митцями до творчого процесу стає активнішим. Існує багато способів такого залучення [2; 3; 4], наприклад, імітація характерних стильових рис певного митця або стильового напрямку (проєкт The Next Rembrandt – створення ШІ нового зображення з характерними для стилю Рембрандта рисами; програма для створення музики Choral тощо). Генеративне мистецтво є ще одним способом удосконалення методів роботи зі ШІ: нове зображення або звукові композиції створюються з використанням GAN – технології генерувальних змагальних мереж (роботи Скота Ітона «Hyperbolic Composition I» та «Hyperbolic Composition II», у яких людське тіло набуває абстрактних форм; проєкт «Нейронний зоопарк» Софії Креспо, де зображення згенеровані за допомогою ШІ методом рекомбінації природних структур рослин або тварин; програми, що генерують музику на основі проаналізованих творів: AIVA, Endel, Iamus, Emily Howell; технологія CAN, яку використовують для створення картин, фотографій, музики, відео тощо).

Укладачі Collins назвали **штучний інтелект** словом 2023 року, тому що у 2023 році найбільші технокомпанії випустили власні версії чат-ботів зі штучним інтелектом (Bard, Gemini від Google; Copilot від Microsoft тощо). В Україні з лютого 2023 року запрацював ChatGPT від OpenAI.

В основу всіх програм та технологій ШІ покладено базові принципи роботи: завантаження певної інформації (фотографії, картини відомих авторів, музичні партитури) залежно від мети розробників і відповідно до їх вибору, аналіз штучним інтелектом наданої інформації в межах наявного контенту та видача результату згідно з алгоритмом. ШІ здатен до аналізу великих обсягів інформації та пошуку в ній певних закономірностей, що є фізично недоступним для людини.

У системах зі штучним інтелектом творчість реалізується як запрограмований пошук варіанта нового продукту в просторі можливих комбінацій.

На нашу думку, майже всі розробки проблеми творчості щодо штучного інтелекту намагаються вбудувати його у творчу діяльність митця як повну заміну останнього або ж як заміну в деяких його функціях. Це може стати причиною зниження значення праці автора-людини або повністю його усунення та відсутності інтуїтивних рішень у творчому процесі. У майбутньому це може призвести до зменшення важливості класичних методів художньої виразності та втрати зв'язку між автором і його творчістю. Ми вважаємо, що ШІ становить загрозу для митців, оскільки може позбавити їх роботи – послуги художників, музикантів, письменників ризикують стати не потрібними.

Як було зазначено, ШІ може створювати різноманітні нові твори, але вони базуються на наданих йому розробниками даних й існуючих патернах. Це порушує етичні та юридичні питання, зокрема щодо авторських прав та оригінальності таких творів. Наприклад, постає проблема визначення авторства: як розмежувати внесок митця та алгоритму, що створив зображення або музичний твір? Так, у США бюро авторського права постановило, що твори, створені повністю ШІ без значної участі людини, неможливо захистити авторським правом. Отже, використання штучного інтелекту в мистецтві порушує питання авторського права та інтелектуальної власності, однак у законодавстві різних країн немає єдиного підходу до того, кому належать права на твори, які створені ШІ. Алгоритми ШІ навчаються на величезних обсягах даних, серед яких є твори захищених авторським правом художників, письменників та музикантів. Останні роки відзначаються численною кількістю судових позовів, у яких йдеться про порушення прав митців технологіями ШІ. Деякі митці вважають, що їхній стиль та роботи використовуються без їхньої згоди. У зв'язку з цим обговорюються можливі закони, що регулюють навчання нейромереж на захищених контентом даних.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що не існує непереборних перешкод для того, щоб штучний інтелект зміг у майбутньому змагатися з людиною у творчому плані. Переважним варіантом розвитку відносин між митцем та

системою зі штучним інтелектом має стати їхнє творче змагання, в якому інтелектуальний поступ митця завжди випереджав би неминучий прогрес ШІ.

Використання штучного інтелекту в мистецтві відкриває нові можливості, але потребує ретельного правового регулювання. Необхідно розробляти етичні норми та законодавчі акти, щоб мінімізувати ризики порушення прав авторів.

Надто важливо зберегти баланс між автоматизованою системою та творчістю людини, тому що саме людський чинник є ключем до унікальності й емоційної взаємодії з глядачами та читачами.

Література

1. Волинець В. Вплив штучного інтелекту на сучасне мистецтво:можливості та виклики. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2023. Том 6. № 1. С. 21–31.
2. Чібалашвілі А. Штучний інтелект у мистецьких практиках. *Сучасне мистецтво: збірник наукових праць*. Київ. 2021. Вип. 18. С. 41–50.
3. Pearlman, E. AI Comes of Age. *PAJ: A Journal of Performance and Art*. 2020. № 42. Pp. 55–62. DOI: https://doi.org/10.1162/pajj_a_00539.
4. Zylinska, J. AI Art Machine Visions and Warped Dreams. *Open Humanities Press*. London. 2020. 176 p.

Ханукаєв Георгій (Ізраїль)

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
факультет психології, I курс, група ПС-14*

*Науковий керівник – кандидат філософських наук,
старший викладач ЗВО
кафедри мовної та профільної підготовки
Навчально-наукового інституту міжнародної освіти
ХНУ імені В.Н. Каразіна
Домніч Світлана*

ПСИХОДРАМА ЯК МЕТОД ГРУПОВОЇ ТЕРАПІЇ: ОСОБИСТИЙ ДОСВІД ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ

Стаття присвячена психодрамі – методів групової психотерапії, який об'єднує театральну імпровізацію та психологічний аналіз для дослідження та вирішення внутрішніх конфліктів. Висвітлено історію розвитку психодрами, її застосування в різних сферах,

зокрема в клінічній психології, педагогіці та соціальній роботі. Автор презентує власний досвід використання психодрами як у ролі терапевта, так і учасника групових сесій, акцентуючи увагу на її ефективності в процесах подолання психічних травм та сприяння особистісному розвитку. Доведено, що метод психодрами не лише дозволяє осмислити складні емоційні стани, а й пережити їх через рольову гру, що забезпечує глибоке емоційне очищення та трансформацію.

Ключові слова: *групова психотерапія, емоційне очищення, інсайти, особистісний розвиток, психодрама, рефлексія, рольова гра, самопізнання, терапевтичний процес, травма, шерінг.*

Упродовж останніх десятиліть сучасне суспільство зіштовхується з комплексними викликами, що охоплюють усі аспекти людського буття – від особистих і професійних криз до глобальних соціально-політичних загроз. Зростаючий психологічний тиск, спричинений міжособистісними конфліктами, нестабільністю, війнами та міграційними кризами, посилює тривожність і потребу в ефективній психоемоційній підтримці. У відповідь на це фахівці у сфері психічного здоров'я дедалі частіше використовують інноваційні підходи до подолання індивідуальних і колективних травм, зокрема групову психотерапію як засіб безпечної роботи з емоційними переживаннями.

Одним із ефективних психотерапевтичних методів є психодрама – підхід, заснований на психодраматичній теорії особистості, який поєднує елементи театральної імпровізації, психологічного аналізу та групової динаміки. Метод спрямований на опрацювання глибоких внутрішніх конфліктів, пов'язаних із моральними дилемами, екзистенційними переживаннями та кризами ідентичності. Психодрама сприяє глибшому усвідомленню особистісних і соціальних цінностей, забезпечуючи умови для внутрішньої трансформації в умовах глобальних змін.

Психодрама – це метод групової психотерапії, розроблений у першій чверті ХХ століття австрійсько-американським психологом і психіатром Якобом Леві Морено [1]. Базуючись на драматичній імпровізації та рольовій грі, психодрама дозволяє учасникам відтворювати значущі життєві ситуації з метою усвідомлення внутрішніх конфліктів, опрацювання емоційних переживань і пошуку шляхів особистісного зростання. Метод поєднує елементи театру, соціометрії та психоаналізу, сприяючи катарсису й розвитку

спонтанності як ресурсу для психокорекції. З 1990-х років психодрама активно розвивається у Східній Європі, зокрема в Україні, де її застосовують у роботі з посттравматичними станами. Сьогодні метод ефективно використовується в психотерапії, педагогіці, медицині, бізнесі та організаційному розвитку як універсальний інструмент підтримки особистісного та соціального функціонування [2: 11].

Мій професійний шлях у психотерапії розпочався з клінічної практики, де я працював терапевтом, консультантом та інструктором. Саме в цей період я вперше ознайомився з методом групової терапії – психодрамою, що стало для мене ключовим моментом професійного становлення. Спочатку мої знання про психотерапію ґрунтувалися переважно на індивідуальному підході та теоретичних основах, однак психодрама відкрила нові можливості роботи з емоційною сферою в межах групової взаємодії. Отримавши підвищення до молодшого співробітника, я протягом восьми місяців брав участь у психодраматичних сесіях як терапевт і як учасник, що дозволило мені глибоко засвоїти метод і відчути його трансформаційний потенціал. Цей досвід не лише розширив моє розуміння терапевтичного процесу, а й сприяв особистісному розвитку, навчивши емпатії, саморефлексії та навичкам присутності. Психодрама стала для мене не лише ефективним психотерапевтичним інструментом, а й засобом глибокого пізнання себе та інших.

Участь у психодраматичних сесіях у ролі пацієнта надала мені змогу прожити серію трансформаційних переживань, які виявилися недоступними в межах індивідуальної терапії. Емпіричний досвід засвідчив, що афективні стани, які залишаються витісненими або неусвідомленими, можуть істотно впливати на поведінку, міжособистісні стосунки та сприйняття реальності. На відміну від суто вербального аналізу, психодрама дозволила мені не лише говорити про внутрішні конфлікти, а й тілесно та емоційно їх прожити, що сприяло глибокому усвідомленню психологічних травм. Рольова гра та групова взаємодія створили умови для переосмислення минулого досвіду й формування

нових моделей реагування. Застосування невербальних засобів самовираження (рух, уява, емоційна експресія) забезпечило вихід за межі раціонального мислення, відкриваючи доступ до глибинних інтраперсональних процесів. Цей досвід сприяв не лише внутрішньому зціленню, а й розвитку емпатії, що стало вагомим ресурсом для подальшого професійного становлення.

Однією з ключових особливостей психодрами є можливість моделювання значущих подій минулого в безпечному терапевтичному просторі, що дозволяє учаснику з новим рівнем усвідомлення прожити травматичні або кризові ситуації. Такий досвід сприяє глибокому емоційному опрацюванню, переосмисленню минулого та формуванню альтернативних способів реагування. Завдяки рольовій грі та підтримці групи учасник може відтворити сцени, які колись викликали безсилля, сором або страх, але тепер – у контрольованих умовах – отримати підтримку, висловити пригнічені емоції та пережити ситуацію з новою внутрішньою позицією. Цей процес активізує спонтанність, емоційну експресію та творче самовираження, сприяючи не лише емоційному зціленню, а й формуванню нових поведінкових моделей. Психодрама таким чином постає як інтегративний метод, що поєднує психотерапевтичну ефективність із можливістю суб'єктивної реконструкції життєвого досвіду, надаючи учаснику роль активного автора власної історії.

Завершальний етап психодраматичної роботи – *рефлексія* (від лат. «*reflectio*» – відображення; це процес осмислення та аналізу того, що сталося під час сесії) та *шерінг* (від англ. «*sharing*» – це процес обміну досвідом і почуттями) [3: 245] – має вирішальне значення для інтеграції отриманого досвіду в повсякденне життя. У процесі обговорення з терапевтом учасник осмислює *інтенсивні емоції, інсайти* (від англ. «*insight*» – розуміння, прозорливість; це глибокі, раптові усвідомлення або прозріння, що дозволяють людині зрозуміти або побачити щось нове щодо себе, свого поведінкового патерну чи ситуації, в якій вона перебуває) [1] та *поведінкові реакції*, що виникли під час сесії, а також вивчає можливості їхнього практичного застосування. Це сприяє глибшому розумінню внутрішніх потреб,

трансформації деструктивних патернів і формуванню нових моделей поведінки. Завдяки підтримці терапевта рефлексія знижує ризик незавершеності емоційного процесу та зменшує можливий психологічний дискомфорт. Таким чином, психодрама набуває довготривалого ефекту, стаючи не лише емоційним переживанням, а й дієвим засобом особистісного зростання, зміцнення внутрішніх ресурсів і покращення якості життя.

На основі викладеного можна зробити висновок, що психодрама є високоефективним та багатограним методом групової психотерапії, який відкриває учасникам унікальні можливості для розкриття прихованих емоцій, опрацювання травматичного досвіду та пошуку нових шляхів для подолання психологічних труднощів. Її ефективність полягає в здатності створювати безпечний простір, де особа може не лише досліджувати внутрішні конфлікти, а й експериментувати з новими способами взаємодії з собою та іншими, що сприяє глибокій особистісній трансформації. Завдяки інтерактивному підходу, який поєднує драматичну імпровізацію, групову динаміку та творчу спонтанність, психодрама дозволяє учасникам не лише аналізувати свої переживання, а й переживати їх у реальному часі, що робить терапевтичний процес більш живим і емоційно насиченим. Наприклад, відтворюючи складні ситуації з минулого, особа може відчути полегшення, висловивши пригнічені почуття, або знайти нове рішення для старих проблем, що раніше здавалися нерозв'язними. Цей метод є особливо цінним для тих, хто стикається з травмами, які важко вербалізувати, оскільки він використовує мову тіла, уяви та символів, що дозволяє обійти бар'єри свідомого опору. Психодрама не лише сприяє усвідомленню власних емоційних станів, але й допомагає формувати гармонійне ставлення до життєвого досвіду, замінюючи почуття провини, страху чи безсилля на прийняття, впевненість і внутрішню силу. У більш широкому контексті психодрама має потенціал для застосування не лише в клінічній практиці, а й у соціальній роботі, освіті чи корпоративному середовищі, де вона може сприяти розвитку емпатії, покращенню комунікації та вирішенню міжособистісних конфліктів.

Мій особистий досвід участі в психодраматичних групах підтверджує, що цей метод не лише зцілює, а й надихає людей відкривати нові аспекти своєї особистості, вчитися довірі та будувати більш автентичні стосунки з оточенням. Отже, психодрама є не лише терапевтичним інструментом, а й потужним методом самопізнання, що сприяє не тільки подоланню травмуючого досвіду, а й формуванню впевненості в майбутньому, досягненню внутрішньої цілісності та гармонії.

Література

1. Психодрама [Електронний ресурс]. URL: <https://www.rozmova.me/vydy-psykhoterapiyi/psihodrama> – Назва з екрана.
2. Чудаєва Н.В., Шульдик Г.О. Психодрама. Курс лекцій : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і доповн. МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, факультет соціальної та психологічної освіти, кафедра психології. Умань : Візаві. 2020. 158 с. [Електронний ресурс] URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/12839/1/Psyhodrama.pdf> – Назва з екрана.
3. Шульдик Г.О., Шульдик А.В. Діагностика та корекція особистісних проблем майбутніх психологів методом психодрами. *Габітус*. 2022. Вип. 36. С. 243-249. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2022_36_42 – Назва з екрана.

Шуневич Максим (Україна)

*Хмельницький національний університет,
факультет інформаційних технологій,
III курс, група KI2-22-1*

*Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри іноземних мов
Хмельницького національного університету
Рудницька Катерина*

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ШІ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Стаття присвячена аналізу впливу штучного інтелекту та чат-ботів на освітній процес, зокрема, проблемам та загрозам, що виникають унаслідок їх неконтрольованого використання в навчанні. Автори досліджують, як ШІ чат-боти можуть призводити до деградації самостійного мислення серед студентів та знецінення ролі викладачів. Розглянуто проблему зниження якості навчання внаслідок надмірної залежності від даних систем.

Запропоновано введення чітких регулювань та стандартів використання ШІ в освітньому процесі.

Ключові слова: штучний інтелект, чат-бот, освітній процес, студент, викладач.

Штучний інтелект (далі «ШІ») – це симуляція людського мислення апаратно-програмними засобами. Найпоширенішого та найпопулярнішого використання ШІ набув у складі моделей ШІ, а саме – спеціалізованих чат-ботів.

Чат-бот на базі штучного інтелекту (далі «ШІ чат-бот») – це програма, або інтерфейс, для взаємодії з користувачем та виконання завдань, що задає користувач. Завданням ШІ чат-бота може бути: надання відповіді на поставлене питання, виконання математичної задачі, пояснення технічного або літературного матеріалу тощо.

ШІ чат-боти досягли небувалого рівня «інтелектуальності», «точності» та «достовірності» генерування результатів на питання та завдання. Завдяки своїй корисності як розумного цифрового асистента, такі програми стали невід’ємною частиною діяльності наукових працівників, викладачів і студентів.

На жаль, ШІ чат-боти швидко набули неконтрольованого застосування в освітньому процесі серед усіх його учасників. Це не може бути суто позитивним явищем із багатьох причин. Дослідження негативних аспектів цього феномену і є темою даної роботи.

У нашій роботі ми розглянемо головні проблеми та загрози використання ШІ чат-ботів в освітньому процесі, а саме: **неконтрольоване застосування ШІ чат-ботів у процесі навчання студентами та викладачами; деградація критичного та самостійного мислення; знецінення навчального процесу у ЗВО.**

Неконтрольоване застосування ШІ чат-ботів у процесі навчання студентами та викладачами. ШІ чат-боти розвиваються та інтегруються в наше життя дуже швидко. Освітній процес не є винятком. Державні стандарти та правила щодо регулювання використання ШІ чат-ботів і подібних до них засобів не розвиваються так швидко. Тому починає виникати багато проблем.

Серед учасників освітнього процесу набувають поширення тенденції з неконтрольованого застосування послуг ШІ чат-ботів із мінімальною власною інтеграцією в роботу.

Викладачі використовують ШІ чат-боти для організації освітнього процесу, коли потрібен простий та швидкий спосіб виконати монотонну та тривалу роботу. Мова йде, зокрема, про підготовку лекцій на певні теми. ШІ чат-боту дається конкретна спеціалізована книжка чи наукова праця. Далі постає завдання щодо аналізу її змісту та виділення основних пунктів та короткої інформації з теми. Слушно зазначає Васильєв О.В., що «...у традиційних умовах значна частина часу викладачів витрачалася на виконання рутинних завдань, таких як підготовка навчальних матеріалів та перевірка завдань. Сьогодні ці процеси значною мірою можуть бути автоматизовані за допомогою ШІ. Завдяки цьому викладачі можуть швидко та зручно формувати завдання з урахуванням тематики й рівня складності, перевіряти згенерований навчальний матеріал і вносити необхідні корективи за потреби» [1: 14]. Даний спосіб використання ШІ чат-ботів є спірним. Це дозволяє скоротити роботу викладача (особливо тоді, коли той уже ознайомився з наведеною в роботі інформацією), яку він міг би виконати самостійно, витративши значно більше часу, але таке застосування ШІ чат-боту знецінює роботу викладача як наукового працівника, який повинен самостійно готувати та викладати матеріал, покладаючись на власні професійні знання та навички. Куцак Л. стверджує, що «... не можна оминати і потенційні ризики та виклики, які виникають у процесі його інтеграції в різні сфери. Використання ШІ вимагає уважного підходу до етики, безпеки та соціальних наслідків, адже технології, що використовують великі обсяги даних, можуть стати вразливими до зловживань або порушень конфіденційності» [4: 33].

Ця проблема не була б такою суттєвою, якби переважна більшість студентів та викладачів встановлювала для себе адекватні межі використання ШІ чат-ботів. Дану проблему можна вирішити введенням жорстких державних стандартів.

Деградація критичного та самостійного мислення. Учасникам освітнього процесу дедалі важче обмежувати себе у використанні ШІ чат-ботів. Проблема застосування чат-ботів, а саме їх інтеграції в освітній процес студентів, набуває важливого значення. Учасники освітнього процесу все менше витрачають часу на самостійний аналіз матеріалів та виконання поставлених завдань. Дослідники зазначають: «...недоліком є те, що у здобувачів може зменшитись глибина розуміння предмета, покладаючись на автоматизовані узагальнення» [5: 317]. Якою б досконалою не була ШІ модель чат-бота, вона може помилятися, що в контексті повної довіри з боку користувача як здобувача знань є значною проблемою. Фахівці стверджують: «Моделі машинного навчання, побудовані на основі великих даних, можуть відображати невірні і неточні дані, на яких вони були навчені. Це може призвести до неточних результатів досліджень і неправильних висновків» [3: 50].

Знецінення навчального процесу у ЗВО. На сьогодні моделі ШІ, що покладені в основу популярних чат-ботів, досягли небувалого рівня розвитку. Надзвичайно популярний чат-бот на базі розвиненої моделі ШІ – ChatGPT – став настільки провідним, що може частково замінити повноцінного викладача. Він може розгорнуто відповісти на складне питання, на яке б міг відповісти лише кваліфікований спеціаліст. Також він здатен розповісти про речі, про які можна було дізнатися тільки на факультеті закладу вищої освіти від досвідченого викладача. Цієї думки дотримуються й наукові видання: «ШІ може підтримувати здобувачів освіти, відповідаючи на запитання та надаючи допомогу у виконанні завдань. Зокрема, Socratic by Google використовує ШІ для розпізнавання тексту й голосу, відповідає на запитання з різних предметів, Google Assistant може відповідати на запитання, надавати інформацію про навчальні ресурси та організовувати розклад, Siri, Amazon Alexa передбачають можливість голосової взаємодії та доступ до інтерактивних навчальних ресурсів, ChatGPT, Jill Watson швидко і точно реагує на запити» [2: 240]. Це починає знецінювати професію викладача, тому що людині вже не обов'язково

здобувати вищу освіту у ЗВО, щоб стати кваліфікованим спеціалістом. Проблема загострюється ще більше в контексті тенденції, коли роботодавці звертають уваги не на місце та тривалість навчання, а лише на практичний досвід роботи. Звісно, не з усіма професіями та видами діяльності ІІІ чат-боти можуть допомогти повною мірою, але вже сьогодні вони дають змогу здобути достатній обсяг знань у різних сферах, щоб упевнено вийти на ринок праці та стати кваліфікованим працівником без вищої освіти.

Отже, використання ІІІ чат-ботів в освітньому процесі має значний потенціал для полегшення навчання та підвищення ефективності підготовки матеріалів, однак їх неконтрольоване застосування може призвести до серйозних негативних наслідків, таких як зниження якості освіти та рівня розвитку самостійного мислення серед студентів.

Застосування чат-ботів викладачами для автоматизації рутинних завдань може знижувати професійну роль науковців, оскільки створюється ілюзія, що технології здатні замінити людський фактор у підготовці навчальних матеріалів.

Крім того, ІІІ чат-боти не завжди надають точну та достовірну інформацію, що може призвести до помилкових висновків і негативно вплинути на результативність навчання.

Література

1. Васильєв О.В. Можливості та ризики використання штучного інтелекту в освіті: вплив на формування цифрової компетентності педагогів. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 14.
2. Ілійчук Л. Штучний інтелект і якість освіти: можливості, виклики та загрози. *Науково-педагогічні студії*. 2024. № 8. С. 232–248.
3. Коломієць А., Кушнір О. Використання штучного інтелекту в освітній та науковій діяльності: можливості та виклики. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training. Methodology. Theory. Experience. Problems*. 2024. Вип. 70. С. 45–57.
4. Куцак Л. Штучний інтелект у сучасній освіті: перспективи застосування та виклики. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training. Methodology. Theory. Experience. Problems*. 2025. Вип. 74. С. 27–37.
5. Січко Т., Зелінська О., Афанасьєва Д. Вища освіта в епоху штучного інтелекту: можливості та виклики. *Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences*. 2025. Т. 347. № 1. С. 314–319.

ЗМІСТ

Грефа Варгас Даніель Фіденсіо (Еквадор) СИСТЕМА ОСВІТИ В ЕКВАДОРІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	6
Їлдиз Ферхан (Туреччина) КОМПЛІМЕНТ ЯК КАТЕГОРІЯ ВВІЧЛИВОСТІ В АНГЛІЙСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ СУЧАСНОМУ СПІЛКУВАННІ	11
Khazhzhaj Mutasim (Morocco) THE CONCEPT OF «FAMILY» IN UKRAINIAN AND ARABIC PHRASEOLOGICAL UNITS	16
Калюжна Дарина (Україна) МИСТЕЦТВО В ЖИТТІ ЛЮДИНИ	20
Лакіза Тетяна (Україна) РИТОРИКА ЖИТТЄВОГО ДИСКУРСУ СЬОГОДЕННЯ: У КРИЗОВИХ УМОВАХ МИСЛІТЬ І ДІЙТЕ ПОЗИТИВНО	26
Маммадов Фархад (Азербайджан) САМОСТІЙНА РОБОТА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ РЕФЕРУВАННЯ ТЕКСТІВ ЗА ФАХОМ	30
Маммедова Гьозел (Азербайджан) ГІПОДИНАМІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СЕРЦЕВО-СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	34
Мірішлі Фаїг Рефіг (Азербайджан) ВАЖЛИВІСТЬ ЗНАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ ЮРИСТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА	38
Пашенко Злата (Україна) РИТОРИКА ЖИТТЄВОГО ДИСКУРСУ СЬОГОДЕННЯ: У КРИЗОВИХ УМОВАХ МИСЛІТЬ І ДІЙТЕ ПОЗИТИВНО	41
Порох Тетяна (Україна) ПОЕТИКА ФРАНСІСКО ДЕ КЕВЕДО У ЦИФРОВОМУ ФОРМАТІ: ОСВІТНІЙ КОНТЕНТ <i>МАРКО МОРРЕТТА</i>	46
Sasaki Mineki (Japan) THE JAPANESE EDUCATION SYSTEM: STRUCTURE, CHARACTERISTICS, AND CHALLENGES	51

Світич Владислав (Узбекистан) ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МИСТЕЦТВО	56
Ханукаєв Георгій (Ізраїль) ПСИХОДРАМА ЯК МЕТОД ГРУПОВОЇ ТЕРАПІЇ: ОСОБИСТИЙ ДОСВІД ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ	60
Шуневич Максим (Україна) НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ІІ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС	65

Наукове видання

НОВІ НАУКОВІ ГОРИЗОНТИ: ДОСЯГНЕННЯ, ПОШУК

Збірник наукових праць

Випуск 7

Українською, англійською мовами

Відповідальні за випуск: О.В. Козак
Н.О. Карпенко
Т.А. Іванова

Комп'ютерне верстання: Н.О. Карпенко

Тексти подано в авторській редакції. Автори відповідають за точність наведених цитат, власних імен і за відповідність посилань оригіналу.

Підписано до друку 26.05.2025. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. др. арк. 3,6. Обл.-вид. арк. 4,7
Наклад 100 пр.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.02.2009

Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна